

IV

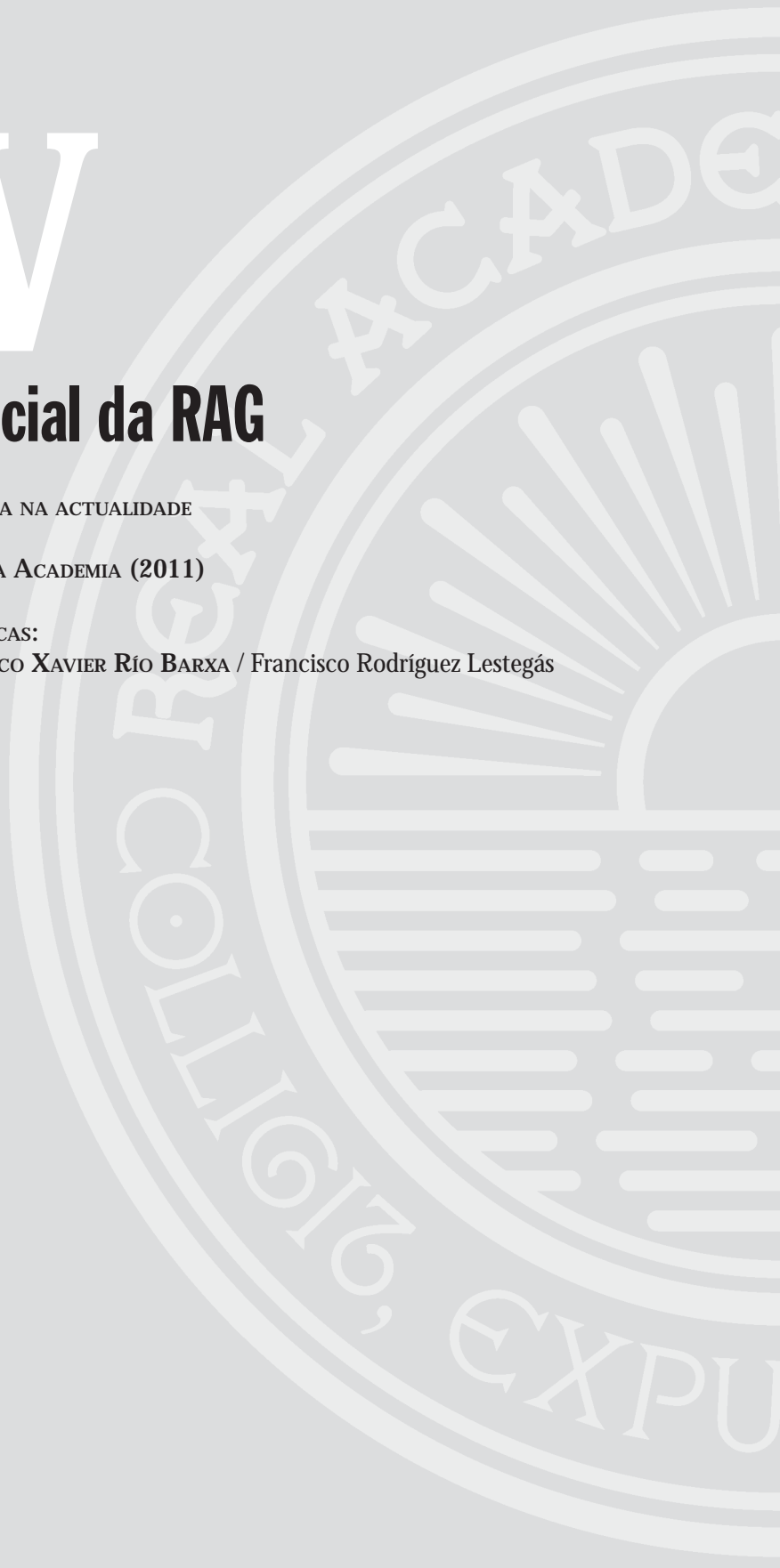
Vida oficial da RAG

A ACADEMIA NA ACTUALIDADE

CRÓNICA DA ACADEMIA (2011)

NECROLÓXICAS:

FRANCISCO XAVIER RÍO BARXA / Francisco Rodríguez Lestegás

A ACADEMIA NA ACTUALIDADE (ANO 2011)

Directiva da Real Academia Galega

Dende o 23 de xaneiro de 2010, a Comisión Executiva da RAG está formada polos seguintes membros:

- Presidente: D. Xosé Luís Méndez Ferrín
- Secretario: D. Xosé Luís Axeitos Agrelo
- Vicesecretario: D. Francisco Fernández Rei
- Arquivoiro-Bibliotecario: D. Euloxio Rodríguez Ruibal
- Tesoureiro: D. Manuel González González

Relación dos actuais académicos numerarios

1. Excmo. Sr. D. Andrés Torres Queiruga. Ingreso: 20 de xuño de 1980.
2. Excmo. Sr. D. Francisco Xabier Río Barxa.
Ingreso: 25 de xuño de 1983.
Faleceu o 5 de xaneiro de 2011.
3. Excmo. Sr. D. Manuel González González. Ingreso: 7 de febreiro de 1992.
4. Excmo. Sr. D. Salvador García-Bodaño Zunzunegui.
Ingreso: 25 de novembro de 1992.
5. Excmo. Sr. D. Xesús Alonso Montero. Ingreso: 30 de outubro de 1993.
6. Excmo. Sr. D. Xesús Ferro Ruibal. Ingreso: 4 de maio de 1996.
7. Excma. Sra. D.ª Luz Pozo Garza. Ingreso: 29 de novembro de 1996.
8. Excmo. Sr. D. Xosé Ramón Barreiro Fernández.
Ingreso: 14 de febreiro de 1997.
9. Excmo. Sr. D. Xosé Luís Franco Grande. Ingreso: 3 de xullo de 1998.
10. Excmo. Sr. D. Antón Santamarina Fernández.
Ingreso: 24 de outubro de 1998.
11. Excmo. Sr. D. Xaime Illa Couto. Ingreso: 29 de xaneiro de 1999.
12. Excmo. Sr. D. Ramón Lorenzo Vázquez. Ingreso: 7 de maio de 1999.
13. Excmo. Sr. D. Andrés Fernández-Albalat Lois.
Ingreso: 28 de maio de 1999.
14. Excmo. Sr. D. Francisco Fernández Rei. Ingreso: 25 de setembro de 1999.
15. Excmo. Sr. D. Xosé Luís Méndez Ferrín.
Ingreso: 30 de setembro de 2000.
16. Excma. Sra. D.ª Xohana Torres Fernández.
Ingreso: 27 de outubro de 2001.
17. Excmo. Sr. D. Xosé Neira Vilas. Ingreso: 17 de novembro de 2001.

18. Excmo. Sr. D. Francisco Díaz-Fierros Viqueira.
Ingreso: 28 de setembro de 2002.
19. Excma. Sra. D.ª Rosario Álvarez Blanco. Ingreso: 6 de xuño de 2003.
20. Excmo. Sr. D. Víctor Fernández Freixanes.
Ingreso: 27 de febreiro de 2004.
21. Excmo. Sr. D. Xosé Luís Axeitos Agrelo. Ingreso: 30 de outubro de 2004.
22. Excmo. Sr. D. Euloxio Rodríguez Ruibal. Ingreso: 24 de marzo de 2006.
23. Excmo. Sr. D. Darío Xohán Cabana Yanes. Ingreso: 22 de abril de 2006.
24. Excmo. Sr. D. Ramón Villares Paz. Ingreso: 24 de novembro de 2006.
25. Excma. Sra. D.ª Margarita Ledo Andión. Ingreso: 7 de febreiro de 2009.
26. Excmo. Sr. D. Manuel Rivas Barrós. Ingreso: 12 de decembro de 2009.
27. Excmo. Sr. D. Bernardino Graña Villar. Ingreso: 12 de xuño de 2010.
28. Ilmo. Sr. D. Xosé Henrique Monteagudo Romero.
Electo: 30 de abril de 2010.
29. Ilmo. Sr. D. Xosé Luís Regueira Fernández. Electo: 25 de marzo de 2011.
30. Ilmo. Sr. D. Xosé Fernández Ferreiro. Electo: 4 de xuño de 2011

Relación dos actuais académicos correspondentes

1. Ilmo. Sr. D. José Luis Varela Iglesias. Ingreso: 26 de marzo de 1950.
2. Ilmo. Sr. D. Manuel Fraga Iribarne. Ingreso: 26 de marzo de 1950.
Faleceu o 15 de xaneiro de 2012.
3. Ilmo. Sr. D. Carlos Pereira Amil. Ingreso: 4 de maio de 1952.
4. Ilmo. Sr. D. Sabino Torres Ferrer. Ingreso: 4 de maio de 1952.
5. Ilmo. Sr. D. Manuel Lucas Álvarez. Ingreso: 4 de marzo de 1955.
6. Ilmo. Sr. D. Baldomero Cores Trasmonte. Ingreso: 5 de xuño de 1958.
7. Ilmo. Sr. D. Antonio Iglesias Álvarez. Ingreso: 23 de abril de 1961.
Faleceu o 8 de outubro de 2011.
8. Ilmo. Sr. D. José Isorna Ferreirós. Ingreso: 25 de xuño de 1967.
9. Ilmo. Sr. D. José Ignacio Carro Otero. Ingreso: 22 de outubro de 1967.
10. Ilmo. Sr. D. Xosé López Calo. Ingreso: 22 de outubro de 1967.
11. Ilmo. Sr. D. Carlos Compairé Fernández. Ingreso: 10 de marzo de 1968.
12. Ilmo. Sr. D. Basilio Losada Castro. Ingreso: 26 de xaneiro de 1969.
13. Ilmo. Sr. D. Daniel D. Vidart. Ingreso: 5 de xullo de 1970.
14. Ilmo. Sr. D. Manuel Carlos García Martínez.
Ingreso: 30 de xaneiro de 1972.
15. Ilmo. Sr. D. Xosé Manuel González Reboredo.
Ingreso: 30 de xaneiro de 1972.

16. Ilmo. Sr. D. Fernando Acuña Castroviejo.
Ingreso: 30 de xaneiro de 1972.
17. Ilmo. Sr. D. Manuel Remuñán Ferro.
Ingreso: 11 de decembro de 1983.
18. Ilmo. Sr. D. Francisco Xavier Carro Rosende.
Ingreso: 17 de novembro de 2001.
19. Ilmo. Sr. D. Fernando López-Acuña López.
Ingreso: 17 de novembro de 2001.
20. Ilmo. Sr. D. David Mackenzie. Ingreso: 17 de novembro de 2001.
21. Ilmo. Sr. D. Ivo Castro. Ingreso: 9 de febreiro de 2002.
22. Ilmo. Sr. D. Dieter Kremer. Ingreso: 9 de febreiro de 2002.
23. Ilma. Sra. D.ª Teresa Barro Muñoz-Ortiz. Ingreso: 22 de xuño de 2002.
24. Ilmo. Sr. D. Xosé María Lema Suárez. Ingreso: 22 de xuño de 2002.
25. Ilmo. Sr. D. Ramón Lugrís Pérez. Ingreso: 22 de xuño de 2002.
26. Ilmo. Sr. D. Xulio Ríos. Ingreso: 22 de xuño de 2002.
27. Ilmo. Sr. D. Luís Daviña Facal. Ingreso: 28 de setembro de 2002.
28. Ilmo. Sr. D. Johannes Kabatek. Ingreso: 28 de setembro de 2002.
29. Ilmo. Sr. D. Xoán Babarro González. Ingreso: 14 de decembro de 2002.
30. Ilmo. Sr. D. Xoán Bernárdez Vilar. Ingreso: 22 de febreiro de 2003.
31. Ilmo. Sr. D. Francisco Calo Lourido. Ingreso: 22 de febreiro de 2003.
32. Ilmo. Sr. D. Benigno Fausto Galdo Fernández.
Ingreso: 12 de xullo de 2003.
33. Ilmo. Sr. D. Augusto Pérez Alberti. Ingreso: 7 de febreiro de 2004.
34. Ilmo. Sr. D. Xosé Xove Ferreiro. Ingreso: 7 de febreiro de 2004.
35. Ilmo. Sr. D. Modesto Aníbal Rodríguez Neira.
Ingreso: 27 de marzo de 2004.
36. Ilma. Sra. D.ª María Dolores Sánchez Palomino.
Ingreso: 27 de marzo de 2004.
37. Ilmo. Sr. D. Francisco Antonio Cidrás Escáneo.
Ingreso: 27 de marzo de 2004.
38. Ilmo. Sr. D. Ernesto Xosé González Seoane.
Ingreso: 27 de marzo de 2004.
39. Ilmo. Sr. D. Domingo Frades Gaspar. Ingreso: 9 de outubro de 2004.
40. Ilmo. Sr. D. Felipe Lubián Lubián. Ingreso: 9 de outubro de 2004.
41. Ilmo. Sr. D. Héctor Manuel Silveiro Fernández.
Ingreso: 9 de outubro de 2004.
42. Ilmo. Sr. D. Carlos Xesús Varela Aenlle. Ingreso: 9 de outubro de 2004.
43. Ilmo. Sr. D. Manuel Caamaño Suárez. Ingreso: 18 de decembro de 2004.
44. Ilmo. Sr. D. Jorge Arbeleche. Ingreso: 20 de setembro de 2005.
45. Ilmo. Sr. D. Nicandro Ares Vázquez. Ingreso: 22 de abril de 2006.

46. Ilmo. Sr. D. Craig Patterson. Ingreso: 13 de xaneiro de 2007.
47. Ilmo. Sr. D. Luís Manuel García Mañá. Ingreso: 28 de abril de 2007.
48. Ilmo. Sr. D. Víctor Campio Pereira González.
Ingreso: 15 de xaneiro de 2011.
49. Ilmo. Sr. D. Farruco Sesto Novás. Ingreso: 15 de xaneiro de 2011.
50. Ilma. Sra. D.ª Débora Campos Ramírez. Ingreso: 25 de marzo de 2011.

Relación dos actuais académicos de honra

1. Excmo. Sr. D. Giuseppe Tavani. Ingreso: 22 de maio de 2004.
2. Excmo. Sr. D. John Rutherford. Ingreso: 4 de outubro de 2008.
3. Excmo. Sr. D. José Viale Moutinho.
Académico electo: 20 de decembro de 2008.
4. Excmo. Sr. D. Carlos Alberto Zubillaga Barrera.
Académico electo: 15 de xaneiro de 2011.

CRÓNICA DA ACADEMIA (ANO 2011)

XUNTAS CELEBRADAS

O Pleno da Real Academia Galega reuniuse en Xunta ordinaria e extraordinaria, durante o ano 2011, nas seguintes datas:

- Xunta ordinaria: 15 de xaneiro de 2011
- Xunta extraordinaria: 22 de xaneiro de 2011
(Homenaxe a Xoán Manuel Pintos)
- Xunta ordinaria: 25 de marzo de 2011
(2011, Ano Cunqueiro)
- Xunta extraordinaria: 21 de abril de 2011
- Xunta extraordinaria: 17 de maio de 2011
(Día das Letras Galegas)
- Xunta ordinaria: 4 de xuño de 2011
- Xunta ordinaria: 30 de setembro de 2011

A Comisión Executiva da Real Academia Galega reuniuse nas seguintes datas:

- Xunta de goberno: 10 de febreiro de 2011
- Xunta de goberno: 14 de abril de 2011
- Xunta de goberno: 31 de maio de 2011
- Xunta de goberno: 19 de xullo de 2011
- Xunta de goberno: 2 de setembro de 2011
- Xunta de goberno: 23 de decembro de 2011

DÍA DAS LETRAS GALEGAS, 17 DE MAIO DE 2011

O Día das Letras Galegas do ano 2011 estivo dedicado ao poeta Lois Pereiro (Monforte de Lemos, 1958 – A Coruña, 1996).

O seu nomeamento produciuse na sesión ordinaria celebrada polo Pleno da Real Academia Galega o día 26 de xuño de 2010, tendo en conta, entre outras razóns:

A súa colaboración en non poucas empresas de fasquía renovadora e a súa obra de pegada expresionista, con referencias á literatura xermánica e certos trazos da contracultura. Lois Pereiro, demorado e morno na publicación dos seus artigos, cultivou desde os inicios unha imaxe e unha estética que logo fixeron del un autor de culto. Cartografou coma ninguén o labirinto do mundo contemporáneo conciliando para tal fin o individualismo escéptico coa tradición demoledora do expresionismo centroeuropeo. A súa proposta callou na sensibilidade emerxente, mergullada no posmodernismo, e desexosa de atoparse nun discurso reflexivo, acuciante e non retardario.

Lois Pereiro en Valdeorras, ano 1975.
Fotografía por cortesía da familia do poeta.

LOIS PEREIRO

Xosé Manuel Pereiro

BIOGRAFÍA

O INCIO

As dúas liñas familiares que confluíron en Lois son do Incio, sen máis antecedentes exóticos que un cura francés, exiliado pola Revolución francesa, e cuxo apelido Pierrerie aínda levaba o bisavó paterno. Esa póla, orixinaria de Reádigos, era de orixe máis que humilde. O avó Manuel Sánchez Fernández foi criado dunha casa rica desde os 7 anos, e un irmán maior seu, José, emigrou a Portugal. Alí foi sindicalista no sector da hostalería e no de vendedores de prensa, e tivo-se que exiliar en Casablanca, onde acabou tendo un hotel. Desde alí reclamou a Manuel, que non aceptou. Acabou indo a Marrocos a outra cousa: á guerra colonial. De volta, foi o que agora se chama un emprendedor: labrador, caleiro e finalmente madeireiro, actividade que o deu sacado de pobre. Casou con Pura Vila Vila, unha señorita da Cruz do Incio, xuntáronse un carácter forte e un ser delicado, e tiveron un único fillo, Manuel Sánchez Vila. O pai e o padriño, secretario do Concello do Incio, decidiron que o rapaz fose estudar Dereito a Madrid. O mozo aldeán, que necesitaba tirar de dicionario para entender moitas palabras xa co título, foi vivir a Monforte, a unha casa que fixera na cidade o pai. Entrou de pasante en Ferreira de Pantón e logo co pai de Emilia Casas Baamonde, a presidenta do Tribunal Constitucional. Porén, deseguida chegou á conclusión de que non servía para avogado. Así que seu pai colleu o taller de cristalería que estaba arrendado no baixo da súa casa e púxo o á fronte do negocio.

A familia materna eran os da casa Castelo de Santa Cristina do Viso, que como indica o nome, era casa grande. Nela había xardín con cipreses, buxos e palmeiras, libros antigos, algún prato do vello Sargadelos e dous reloxos de parede que daban as horas para toda a aldea. E dous tíos curas, un deles párroco en Cervantes durante 50 anos e dunha bonhomía que ata respectaban os guerrilleiros que houbo na montaña cando a guerra civil. Desde a aldea de Bermún foi casar con Hermenegildo Pereiro Díaz, da Casa de Castelo, Balbina Pontón López, unha muller cun tempero como para participar na conquista do Oeste. Todo o contrario do avó Hermenegildo, un home apracible que de cando en vez ía tomar os baños á Coruña e que soamente saíu de Galicia cando foi atender a seu irmán maior a Cuba, e volveu cando lle dixeron que acababa de morrer. Tiveron

tres fillos, Carmen, Inés e José. Inés foi daquelas mestras da posguerra que, con 18 anos, daban clases polas aldeas a rapaces que, en moitos casos, poucos anos menos tiñan ca elas. Deunas en Santa Cristina, en Guntín, en Cospeito, na Fonsagrada e en Sober, ata que tivo que criar os fillos (volvería exercer en 1982, no Incio, en Quiroga e finalmente en Monforte, nun centro de Educación Especial).

As dúas familias tiñan trato e coincidían nas romarías da contorna. Manuel Sánchez Vila e Inés Pereiro Pontón casaron en xaneiro de 1955 e tiveron axiña dous fillos, Xosé Manuel e Lois, e anos máis tarde a Inés.

MONFORTE

Lois Pereiro naceu, baixo o pseudónimo oficial de Luis Ángel Sánchez Pereiro, o 16 de febreiro de 1958, domingo de Entroido aquel ano, no primeiro piso da casa de dúas plantas que o avó Manuel construíra a comezos dos anos 50 no soar da estrada a Ourense onde estivera o Stadium do Lemos F.C. Levabámonos 17 meses, así que faciamos un lote ao coidado de Emilia Expósito, a muller que entrara na casa cando meu pai aínda estaba solteiro, e que sempre consideramos a nosa outra avoa. Ao coidado dela e de dúas das súas irmás, Enriqueta e Lola, unha familia de vella raizame monfortina como comprobabamos nos paseos, que se facían interminables de tanta xente coa que se paraban a falar.

Os invernos, os outonos e as primaveras transcorrían en Monforte, a maior parte do día nos Escolapios e o que quedaba del xogando cos amigos no faiado da casa, na horta, na propia rúa, nos soares (o máis apetecible, un no que se amorean milleiros de pneumáticos) e nas obras que se ían erguendo neles. Pero os veráns pasaban nas aldeas do Incio, primeiro en Reádigos e logo en Santa Cristina, cando aínda estaban cheas de xente e de nenos.

Monforte, o Monforte de Lois, aquela cidade agredida pola reconversión ferroviaria, non era aquel burato negro da cultura que era España toda dez anos antes, pero case. Máis que sempre, daquela as inquietudes había que buscalas. Afortunadamente, estaban os libros, os das librerías monfortinas (Xistral, Balado ou Mapa) e os que caían nas de Lugo (había un pacto familiar: cada visita médica, un libro). Afortunadamente, estaba a música, que chegaba por camiños case clandestinos. E o cine, aínda que había máis referencias lidas que películas que ver, quitados os clásicos que poñían na televisión.

Aos 17 anos, quen fora un neno máis ben tímido e calado era un rapaz que recitaba os simbolistas en francés nas discotecas, compartía a Velvet, Bowie ou King Crimson con aquel novo invento, a casete, e participaba nos debates dos lectores nas revistas de cine. Posiblemente a eterna néboa que cobre no inverno o Val de Lemos, a ferruxe colonizando os raís e a herba invadindo as travesas de madeira norueguesa foi o que uniu a Lois desde o comezo e para sempre ao que

chamaba “a xeadá estética centroeuropea” e aos movementos contraculturais. Abriábase ao mundo coma quen sobe a coller aire, pero tamén redescubría quen era e de onde viña. Comezou a escribir no idioma que escoitara coma quen oe o río das orixes, e que aínda non falaba, os seus primeiros poemas. “Nunca escribirei en castelán”, díxolle un día á que empezaba a ser a súa moza, Piedad Cabo. “Quero ser como Manuel Antonio, escribir un libro e morrer novo”.

MADRID

En 1975, Lois foi estudar Socioloxía a Madrid. Unha viaxe de ida e volta, porque no primeiro trimestre, aproveitando as vacacións que deran coa morte de Franco, regresou a Monforte e díxolles aos pais que renunciaba. O resto do curso pasouno traballando na cristalería familiar, colocando vidros polas obras. Ao ano seguinte volveu a Madrid e matriculouse en francés, inglés e alemán na Escola Oficial de Idiomas. Era o comezo da Transición, cando moitos querían erguer aquela lousa de décadas. Lois participou, fóra de militancias.

Pero o seu maior entusiasmo era poder mergullarse, na compañía de Piedad, nas oportunidades culturais que había e, sobre todo, nas que se estaban abrindo. Ver na Fimoteca as películas –en ocasións, ata catro no día, dous rapaces de 18 anos entre unha ducia de tipos de barbas– de autores novos, ou as clásicas que coñecía, pero que nunca vira. Asistir a concertos ou a recitais. E tamén coñecer xente con inquietudes culturais similares. Ante todo, a Manuel Rivas, e aos pintores Reimundo Patiño, Antón Patiño e Menchu Lamas, a Fermín Bouza e a Vicente Araguas (e nun encontro casual nun bar anónimo dun barrio anónimo, descubríndoo na conversa, ao seu admirado Xosé Díaz Castro). Con eles fixemos a revista *Loía*, unha publicación-manifesto feita a fotocopia, que durou catro números, pero que agora forma parte da historia da literatura galega contemporánea.

E tamén foi a época de visitar aqueles mundos que coñecía soamente por referencias literarias ou cinematográficas. Viaxes iniciáticas por Europa, percorrendo en tren toda Centroeuropa, Gran Bretaña ou Irlanda, nas que atopaba reencarnados na Bretaña os labregos do Incio, e nas estacións de tren de Alemaña o mesmo cheiro agre a creosota das vías monfortinas. Sempre en peregrinación ás casas nas que viviran os seus referentes literarios. Naquela época algúns víano escasamente comprometido, demasiado vangardista, pero como el mesmo escribiu na súa *Modesta proposición*: “Teño liberdade de acción para exiliar o meu espírito no Ártico, en Asia ou no Nepal, e teño permiso para que nada humano me sexa alleo. Por iso podo decidir militar na miña propia lingua”.

A etapa de Madrid rematou cun feito que marcaría o resto da súa vida. En 1981 a inoperancia dos controis de saúde e/ou a corrupción das autoridades permitiu a intoxicación masiva polo aceite desnaturalizado de colza. O veneno que

matou preto de 400 persoas e afectou a outras 17.000 entrou no piso no que vivía, e a el afectouno gravemente. Non podía nin vestirse só. Despois de meses sen saber que enfermidade era aquela que lle consumía e lle paralizaba o corpo, os médicos recoñeceron que o que tiña era o que se denominaba “síndrome do aceite tóxico”. Lois deixou as sesións de rehabilitación nun centro médico en Madrid poucos días despois de comezalas (“non podo ver nenos que son só ollos”, díxolle á nai) e volveu definitivamente a Galicia.

A CORUÑA

Lois estableceuse a comezos dos 80 na Coruña, na casa na que vivía eu. Logo na que compartiríamos coa nosa irmá Inés. Contrariamente ao que asegura a publicidade das academias de idiomas, manexarse en inglés, francés e alemán non lle asegurou unha vida laboral. O aspecto ensumido que lle deu a intoxicación pola colza privouno dun par de traballos en medios de comunicación. Mantiñase da dobraxe, series televisivas para a TVG se era época de vacas gordas e películas porno se viñan fracas. Pero os idiomas si que lle servían para mergullarse nos seus amados Peter Handke, Thomas Bernhard ou Alfred Jarry. Seguía co radar posto para detectar a vangarda na música e no cine. Cando un grupo de xornalistas creamos *La Naval*, que definíamos como “Revista atlántica”, acudimos a el para que se enrolase e fixese de patrón de pesca das tendencias, das últimas e das de sempre. Tamén o chamaban para intervencións nos programas de televisión que tiñan vocación de modernidade e para os primeiros audiovisuais experimentais.

En 1982 gañou o seu único premio, o de Poesía O Facho, e participou nos dous libros colectivos *De amor e desamor* (Edicións do Castro, 1984 e 1985). Un punk calado, irónico e amable, un dandi esguío entre quen agora son o núcleo duro da creación poética galega. Eran amigos seus, pero sempre preferiu frecuentar os labirintos da vida aos círculos literarios. Aínda así, foi unha das voces incluídas por Julia Barella na súa antoloxía *Después de la modernidad* (Anthropos, 1987), con Bernardo Atxaga, Pedro Casariego ou Luis Alberto de Cuenca. Ata 1992, logo de varios intentos, non deu publicado o seu primeiro libro, *Poemas 1981/1991* (Edicións Positivas). Corenta e dous poemas “mestura de video-clip, haiku, destello, pregaria e cantiga de escarnio”, escribiu Manuel Rivas en *Babelia*, “que o converten no clásico que ten a literatura galega sen sabelo”.

Probablemente intuía que a súa vida ía ser breve. “O futuro é por forza alleo a min”, di un dos seus versos máis coñecidos. En 1994 estivo ao bordo da morte. Traduciu o esforzo e o amor que o retiveron deste lado nun libro intenso e apaixonado, dos máis duros e descarnados da literatura galega, xa desde o título: *Poesía última de amor e enfermidade 1992-1995* (Edicións Positivas, 1995). Morreu poucos meses despois, o 24 de maio de 1996, no cuarto 627 do daquela Hospital

Juan Canalejo, o mesmo día no que se fixo pública a sentenza do caso da colza, o veneno que lastrou a súa vida. A familia aínda tivo que demostrar nos tribunais que morrera por esa causa para ter dereito a unha axuda por falecemento. No seu último recital, o 31 de xaneiro, dixo en público que quería ser enterrado no cemiterio de Santa Cristina. Despedírono alí, onde repousaban o avó Hermenegildo e o tío Pepe, morto aos 41 anos, a familia e os amigos ao son das gaitas tocando A marcha do Antigo Reino de Galicia. Descansa tralo epitafio que propuxo no seu último poema:

*Cuspídemme enriba cando pasedes
diante do lugar onde repouse
enviándome unha húmida mensaxe
de vida e de furia necesaria.*

OBRA

Poesía

Poemas 1981/1991. Santiago de Compostela: Edicións Positivas, 1992.

Poesía última de amor e enfermidade. Santiago de Compostela: Edicións Positivas, 1995.

Poemas para unha loia. A Coruña: Espiral Maior, 1997.

Diarios

Conversa ultramarina. Santiago de Compostela: Edicións Positivas, 2010.
Ed. Hugo Martínez.

Narrativa

Náufragos do Paraíso. Vigo: Galaxia, 2011.

Obras colectivas

De amor e desamor. I e II. Sada: Edicións do Castro, 1984, 1985.

Concurso Nacional de Poesía O Facho (1978-1989). Sada: Edicións do Castro, 1990.

Antoloxía consultada da poesía galega 1976-2000. Lugo: Tris Tram, 2003.

Dix-sept poètes galiciens 1975-2000. Dezasete poetas galegos 1975-2000. A Coruña: Universidade da Coruña, 2008.

Compilacións e obras sobre o autor

Calvo, J. Luís e Carlos Gegúndez López (2010): *O negro leite da aurora: Viaxe á xeografía lírica de Lois Pereiro*. Noia: Toxosoutos.

Salgado, Daniel (ed.) (2011): *Antoloxía poética*. Vigo: Galaxia.

Dunne, Jonathan (trad.) (2011): *Collected Poems* (obra poética completa en inglés). Bulgaria: Small Stations Press - Xunta de Galicia.

Pereiro, Xosé Manuel (Pról.) (2011): *Modesta proposición e outros ensaios*. Vigo: Xerais.

Gimferrer, Pere (Pról.) e Daniel Salgado (trad.) (2011): *Obra completa* (edición bilingüe galego-castelán). Barcelona: Libros del Silencio - Xunta de Galicia.

Acuña, Ana (ed.) (2011): *Poesía completa*. Vigo: Xerais.

SESIÓN ACADÉMICA

Os actos conmemorativos transcorreron no concello de Monforte de Lemos. O acto central tivo lugar na Casa da Cultura, segundo o seguinte programa:

ORDE DOS ACTOS

11:30 horas

Recepción na casa do Concello de Monforte de Lemos (Campo de Santo Antonio).

12:00 horas

Saída da casa do Concello cara á Casa da Cultura. A Banda Municipal de Monforte de Lemos acompaña o percorrido.

12:15 horas

Sesión plenaria extraordinaria e pública da Real Academia Galega no Salón de Actos da Casa da Cultura, coa intervención dos /as Excmos./as Sres./as Académicos/as:

D. Manuel Rivas Barrós

D.ª Margarita Ledo Andión

D. Darío Xohán Cabana Yanes

D. Antón Santamarina Fernández

D.ª Luz Pozo Garza

Pechou o acto o Excmo. Sr. Presidente da Real Academia Galega D. Xosé Luís Méndez Ferrín.

Interpretación do Himno Galego polo Grupo de Gaitas do Concello de Monforte de Lemos.

ACADEMIA DE
LETRAS GALEGAS
REAL ACADEMIA GALEGA

Día das Letras Galegas
17 de maio de 2011, Monforte de Lemos

Programa de actos conmemorativos organizados pola Real Academia Galega con colaboración do Concello de Monforte de Lemos, no marco de Luis Pereiro

11:30 horas
Recepción no casa do Concello de Monforte de Lemos (Centro de Santa Antón).

12:00 horas
Saída do casa do Concello cara á Casa de Cultura. A Banda Municipal de Monforte de Lemos acompañará o pecheiro.

12:15 horas
Sesión plenaria extraordinaria e pública da Real Academia Galega no Salón de Actos de Casa de Cultura, con intervención dos académicos:

Excmo. Sr. D. Manuel Rivas Barja
Excmo. Sr. D.ª Margarita León Araújo
Excmo. Sr. D. Darío Xubín Cabana Varela
Excmo. Sr. D. Antón Santamaría Fernández
Excmo. Sr. S.ª Luc Pijo Geste

Pecheiro do acto:
Excmo. Sr. Presidente da Real Academia Galega
D. Xosé Luís Méndez Ferrín

Interpretación do Himno Galego polo Grupo de gaitas do Concello de Monforte de Lemos.

13:45 horas:
Refresco no Centro da Vila.

A Banda Municipal de Monforte de Lemos acompañou os asistentes á sesión plenaria extraordinaria e pública da RAG desde a casa do Concello ata a Casa da Cultura, lugar onde se desenvolveu a parte central do acto. Real Academia Galega. Arquivo / Foto: Xosé Castro.

Aspecto xeral do salón de actos da Casa da Cultura de Monforte de Lemos ao comezo da sesión plenaria extraordinaria e pública da RAG con motivo do Día das Letras Galegas. Real Academia Galega. Arquivo / Foto: Xosé Castro.

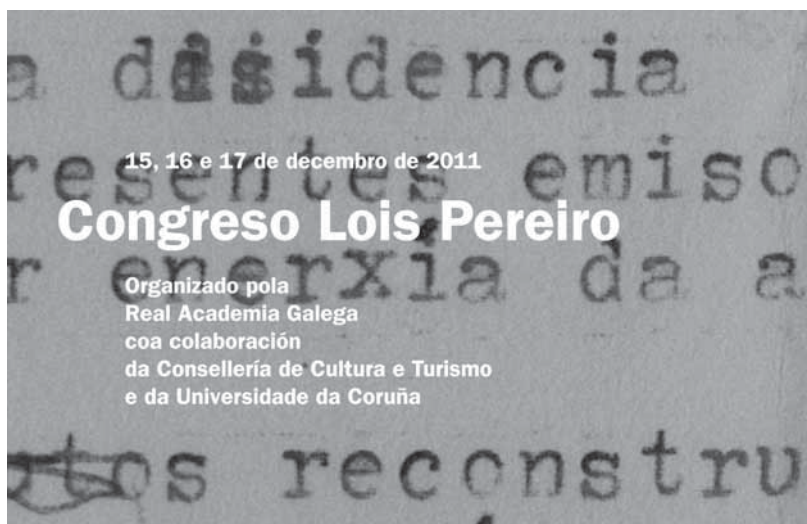
Intervención de Margarita Ledo. Real Academia Galega.
Arquivo / Foto: Xosé Castro.

Intervención de Antón Santamarina. Real Academia Galega. Arquivo / Foto: Xosé Castro.

CONGRESO LOIS PEREIRO

O Congreso Lois Pereiro desenvolveuse durante os días 15, 16 e 17 de decembro de 2011, como ramo de todas as actividades que se desenvolveron ao longo deste ano en homenaxe ao poeta. Para a súa organización, a Real Academia Galega contou coa colaboración da Consellería de Cultura e Turismo da Xunta de Galicia e da Universidade da Coruña.

PROGRAMA

DÍA 15 DE DECEMBRO DE 2011

Cidade da Cultura de Galicia (Santiago de Compostela)

- 12:45 horas Inauguración do Congreso Lois Pereiro
- 13:00 horas Lección inaugural:
“Un poeta europeo”. Pere Gimferrer
- 16:30 horas “A culpa foi de Lou Reed”. Antón Lopo
- 17:00 horas “Na miña alma e nas alleas. Políticas do desacougo en Rosalía de Castro e Lois Pereiro”. María do Cebreiro
- 17:30 horas “Virá a morte e terá os teus ollos. Os derradeiros poemarios de Alexandre Criebeiro e Lois Pereiro”. Luís Cochón
- 18:00 horas “Suxeito estético, suxeito político”. Arturo Casas

DÍA 16 DE DECEMBRO DE 2011

Salón de Actos da Real Academia Galega

- 10:00 horas “Lois Pereiro, o século curto”. Daniel Salgado
- 10:30 horas “Lois Pereiro lírico”. Anxo Angueira
- 11:00 horas “Conversa ultramarina. Epistolario de amor e enfermidade de Lois Pereiro”. María Xesús Nogueira
- 11:30 horas Descanso
- 12:00 horas “Dúas cancións e unha elexía para Lois Pereiro”. Miguel Mato Fondo
- 12:30 horas “A recepción crítica de Lois Pereiro”. Olivia Rodríguez
- 13:00 horas Coloquio
- 16:30 horas “Rimbaud / Pereiro. As belezas do abismo”. José Luís Calvo Vidal
- 17:00 horas “Lois Pereiro, a xeración sen rede”. Xabier Cordal
- 17:30 horas “Náufragos do paradiso. Mónstruo osimorónico sen ataduras”. Carlos Gegúndez López
- 18:00 horas Descanso
- 18:15 horas “A porta xiratoria”. Antón Patiño
- 18:45 horas “Por unha canonización (que non beatificación) da obra pereiriana”. Mercedes Queixas
- 19:15 horas Coloquio

DÍA 17 DE DECEMBRO DE 2011

Salón de Actos da Real Academia Galega

- 10:00 horas “O compañeiro da noite”. Manuel Rivas
- 10:30 horas “Un mundo chamado Lois. Revisando os danos”. Xosé Manuel Pereiro
- 11:00 horas “Esteticismo e *terribilità* na obra poética de Lois Pereiro”. X. Manuel Outeiriño
- 11:30 horas Descanso
- 12:00 horas “se queredes amigos, deixade unha flor”. Luz Pozo
- 12:30 horas Lección de clausura
“Da vida e furia necesaria”. Chus Pato

De esquerda a dereita Luís Cochón, Antón Lopo, María do Cebreiro, Xosé Luís Axeitos e Arturo Casas; todos eles participantes da primeira xornada do Congreso Lois Pereiro, celebrada na Cidade da Cultura de Galicia. Real Academia Galega. Arquivo / Foto: Xosé Castro.

Intervención de Mercedes Queixas, no Salón de Actos da Real Academia Galega, durante a segunda xornada do Congreso Lois Pereiro. Real Academia Galega. Arquivo / Foto: Xosé Castro.

Intervención de Xosé Manuel Pereiro, no Salón de Actos da Real Academia Galega, na xornada de clausura do Congreso Lois Pereiro. Real Academia Galega. Arquivo / Foto: Xosé Castro.

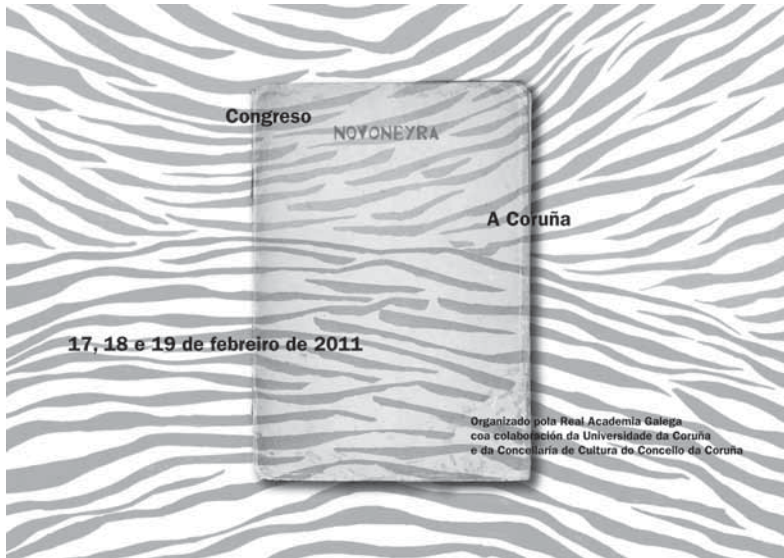

Pere Gimferrer asina no Libro de honra da Real Academia Galega ao remate do Congreso Lois Pereiro. Detrás del, de pé, de esquerda a dereita, Xosé Luís Méndez Ferrín, Manuel Rivas Barrós, Francisco López Rodríguez e Xosé Luís Axeitos. Real Academia Galega. Arquivo / Foto: Xosé Castro.

CONGRESO NOVONEYRA

O congreso dedicado á figura de Uxío Novoneyra, homenaxeada no Día das Letras Galegas do ano 2010, desenvolveuse entre os días 17 e 19 de febreiro do ano 2011.

Para a súa organización, a Real Academia Galega contou coa colaboración da Universidade da Coruña e da Concellaría de Cultura do Concello da Coruña.

PROGRAMA

DÍA 17 DE FEBREIRO DE 2011

Salón de Actos da Real Academia Galega

- 09:30 horas Inauguración
- 10:00 horas Conferencia inaugural
“Novoneyra. Nova xeira. A poesía como antídoto contra o ruído”.
Pilar García Negro
- 10:45 horas Comunicacións
“Presenza de Uxío Novoneyra en Madrid”. Ana Acuña
“A lingua literaria de Uxío Novoneyra”. Chus Nogueira
“Uxío Novoneyra, recitador”. Olivia Rodríguez
- 12:00 horas Descanso

- 12:30 horas “Natureza e paisaxe no Courel”. Xosé Benito Reza
- 13:00 horas Coloquio
- 16:30 horas “Romanceiro e cancionero tradicional en Uxío Novoneyra”.
Luís Cochón
- 17:00 horas “Uxío Novoneyra: a escrita do corpo”. Antón Patiño
- 17:30 horas “Diversidade interno-externa e multiplicidade textual en
Uxío Novoneyra”. Luís Alonso Gírgado
- 18:00 horas Coloquio

DÍA 18 DE FEBREIRO DE 2011

Salón de Actos da Real Academia Galega

- 10:00 horas “A palabra deseñada”. Carlos Paulo Martínez Pereiro
- 10:30 horas “Un poeta con terra e pobo”. Anxo Angueira
- 11:00 horas “Correspondencia entre Valente e Novoneyra: poetas da fala no
labirinto das linguas”. Claudio Rodríguez Fer
- 11:30 horas Descanso
- 12:00 horas “A liberdade das amadas mulleres”. Carme Blanco
- 12:30 horas Coloquio
- 16:30 horas “Uxío Novoneyra: os camiños á idade media”. Teresa López
- 17:00 horas “Uxío Novoneyra na distancia do lobo”. Antón Lopo
- 17:30 horas “O primeiro libro de Novoneyra: *Abrojos* (1948)”.
Xesús Alonso Montero
- 18:15 horas *Recital poético*
Yolanda Castaño
Salvador García-Bodaño
Luz Pozo
Manuel Rivas

DÍA 19 DE FEBREIRO DE 2011

Paraninfo da Universidade da Coruña

- 10:00 horas “Lingua e estilo na obra de Uxío Novoneyra”.
Xosé Ramón Freixeiro Mato
- 10:30 horas “Ata cando este tempo de elexía”. Branca Novoneyra Rei
- 11:00 horas “Aspectos formais da poesía de Uxío Novoneyra”.
Dario Xohán Cabana Yanes
- 11:30 horas “Lingoa sen maos”. Uxío Novoneyra Rei
- 12:00 horas Descanso
- 12:30 horas Conferencia de clausura
“Polos eidos poéticos de Novoneyra”. Ramón Lorenzo Vázquez
- 13:15 horas Clausura

De esquerda a dereita, Olivia Rodríguez, Ana Acuña, Xosé Luís Méndez Ferrín e Chus Nogueira durante a primeira xornada do Congreso Novoneyra, celebrada no Salón de Actos da Real Academia Galega. Real Academia Galega. Arquivo / Foto: Xosé Castro.

Intervención de Dario Xohán Cabana no Paraninfo da Universidade da Coruña, lugar onde se desenvolveu a terceira e última xornada do Congreso Novoneyra. Real Academia Galega. Arquivo / Foto: Xosé Castro.

Yolanda Castaño e Uxío Novoneyra Rei, no Paraninfo da Universidade da Coruña. Real Academia Galega. Arquivo / Foto: Xosé Castro.

Xosé Luís Méndez Ferrín, Xosé M.ª Barja e Ramón Lorenzo Vázquez durante a clausura do Congreso Novoneyra. Real Academia Galega. Arquivo / Foto: Xosé Castro.

OUTROS ACTOS E INFORMACIÓNS

13 de xaneiro de 2011. Presentación, no salón de actos da Real Academia Galega, do número 7 da revista *La Tribuna. Cadernos de Estudos da Casa-Museo Emilia Pardo Bazán*.

20 de xaneiro de 2011. Presentación da obra poética completa de Farruco Sesto, *Pequenos encontros, as marcas deixadas. Obra poética reunida (1967-1995)*. A presentación, celebrada no salón de actos da Real Academia Galega, contou coas intervencións de: Xosé Luís Méndez Ferrín, Presidente da RAG, Miguel Anxo Fernán Vello, director de Edicións Espiral Maior, Yolanda Castaño, encargada da edición do libro, César Portela, profesor da Escola Técnica Superior de Arquitectura da Coruña, e o propio autor.

1 de febreiro de 2011. Presentación do número 369 do *Boletín da Real Academia Galega*, dedicado á figura homenaxeada o Día das Letras Galegas do ano 2010, Xosé María Álvarez Blázquez.

30 de marzo de 2011. Conferencia de Ana Paula Tavares, “Ser escritora e africana”, dentro do programa dos IV Encontros Cidade da Coruña “Ser escritor, ser escritora”, organizados pola Asociación de Escritores en Lingua Galega e celebrados no salón de actos da Real Academia Galega.

2 de abril de 2011. Presentación do número 369 do *Boletín da Real Academia Galega* na Feira Cultural Achegarte, no Palexco (A Coruña).

6 de abril de 2011. Conferencia de Mariasun Landa, “Creación, Lingua e identidade”, dentro do programa dos IV Encontros Cidade da Coruña “Ser escritor, ser escritora”, organizados pola Asociación de Escritores en Lingua Galega e celebrados no salón de actos da Real Academia Galega.

13 de abril de 2011. Conferencia de Ana Romani, “Vagar nos lindes. Tirar da pel”, dentro do programa dos IV Encontros Cidade da Coruña “Ser escritor, ser escritora”, organizados pola Asociación de Escritores en Lingua Galega e celebrados no salón de actos da Real Academia Galega.

14 de abril de 2011. Presentación da obra *Os trovadores de Occitania*, de Darío Xohán Cabana Yanes. No acto, celebrado no salón de actos da Real Academia Galega, interviñeron o autor, Martiño Cabana Otero e o Presidente da RAG, Xosé Luís Méndez Ferrín.

26 de abril de 2011. Visita institucional da Real Academia Galega ao Concello de Monforte, para a organización dos actos conmemorativos do Día das Letras Galegas.

29 de abril de 2011. Visita institucional da Real Academia Galega ao Presidente da Xunta de Galicia, Alberto Núñez Feijoo.

29 de abril de 2011. Conferencia de Antonio Gamoneda: “Da natureza e a xeración do pensamento. Linguaxe poética”. Clausura dos IV Encontros Cidade da Coruña “Ser escritor, ser escritora”, que contou a presenza do presidente da Real Academia Galega.

13 de maio de 2011. Presentación, no salón de actos da Real Academia Galega, do libro *Loís Pereiro en 17 voces*, editado por La Voz de Galicia.

16 de maio de 2011. Presentación dos actos conmemorativos do Día das Letras Galegas 2011 aos medios de comunicación no salón de actos da Academia.

4 de xuño de 2011. Plenario ordinario da Real Academia Galega onde se elixiu a Valentín Paz-Andrade como personalidade literaria a quen se homenaxeará no Día das Letras Galegas do ano 2012.

9 de xuño de 2011. Celebración do Día Internacional dos Arquivos. A Real Academia Galega programou unha xornada de portas abertas para a visita ao seu Arquivo.

30 de xuño de 2011. Comunicado da Real Academia Galega ante a desaparición do xornal *Galicia Hoxe*.

2 de xullo de 2011. Celebración do cento cincuenta aniversario dos Xogos Florais de 1861. O acto, organizado pola Real Academia Galega coa colaboración co Concello da Coruña, tivo lugar diante da fachada principal do Teatro Rosalía de Castro.

12 de xullo de 2011. Visita á Real Academia Galega dos alumnos e alumnas do curso da Universidade da Coruña *Literatura e espazo urbano*.

19 de xullo de 2011. Visita institucional á Real Academia Galega do Delegado do Goberno en Galicia, Miguel Cortizo Nieto.

1 de decembro de 2011. Acto en homenaxe a Nicomedes Pastor Díaz, no segundo centenario do seu nacemento.

Sesión extraordinaria e pública da Real Academia Galega, celebrada no Teatro Principal de Pontevedra, dentro das actividades de homenaxe a Xoán Manuel Pintos, o 22 de xaneiro de 2011. Real Academia Galega. Arquivo / Foto: Xosé Castro.

O 2 de xullo de 2011 celebrouse un acto conmemorativo dos Xogos Florais da Coruña de 1861: *Unha estrela no ceo de Galicia*. Na imaxe, algúns dos participantes, diante da fachada do Teatro Rosalía de Castro. Real Academia Galega. Arquivo / Foto: Xosé Castro.

Sesión académica celebrada en conmemoración do segundo centenario do nacemento de Nicomedes Pastor Díaz, no Salón de Actos da Real Academia Galega. De esquerda a dereita, Fausto Galdo Fernández, Xosé Ramón Barreiro Fernández, Xosé Luís Méndez Ferrín, Luís Caparrós Esperante e Emilio José Ínsua.

SECCIÓNS DA REAL ACADEMIA GALEGA

I. SECCIÓN DE LINGUA: componse dos seguintes seminarios:

1. Seminario de Lexicografía

Creado en 1983

Coordinador: Manuel González González

Financiamento: Consellería de Educación e Ordenación Universitaria da Xunta de Galicia

Traballos desenvolto:

Revisión e actualización do Dicionario da Real Academia Galega.

1. Revisáronse as suxestións e propostas de corrección presentadas por escrito polos académicos Darío Xohán Cabana, Francisco Fernández Rei, Xosé Luís Méndez Ferrín, Antón Santamarina Fernández, Manuel González González, Xesús Ferro Ruibal e Ramón Lorenzo Vázquez.
2. Enviáronse a científicos e especialistas de distintas linguas de especialidades as entradas marcadas nalgunha das súas acepcións cunha etiqueta tecnolectal, para que revisasen a corrección do seu contido. Destacan pola importancia das súas observacións as enviadas por Pedro Benavente Jareño, Marisa Castro Cerceda, Xaime Gómez Márquez, Alexandre Mínguez González e Xoán Rodríguez Oubiña.
Todas estas observacións foron examinadas e na súa maioría tidas en conta e incorporadas á redacción do Dicionario.
3. Mantivéronse, os xoves de 16 a 20 horas, reunións semanais dos membros do Seminario de Lexicografía da RAG para proceder á revisión e actualización do Dicionario.

Revisión e actualización do Dicionario castelán-galego

Leváronse a cabo tamén traballos de revisión e actualización do Dicionario castelán-galego da Real Academia Galega, con vistas á preparación da segunda edición desta obra. Os traballos consistiron fundamentalmente en tres tipos de accións:

- a) As correccións que non presentaban problemas introducíronse xa no propio texto do dicionario.
- b) Elaboración dunha listaxe de voces nas que se detectaron equivalentes dubidosos ou falta de equivalentes para acepcións que conviría introducir.
- c) Posibles correccións que deben pasar pola comisión de lexicografía para que ditamine se son aceptables ou non.

Constitución do novo Seminario de Lexicografía

O día 14 de xullo de 2011 constituíuse na sede da RAG o novo Seminario de Lexicografía, integrado polos seguintes membros:

Antón Santamarina Fernández (coordinador)
Xosé Luís Axeitos Agrelo
Darío Xohán Cabana Yanes
Francisco Díaz-Fierros Viqueira
Francisco Fernández Rei
Manuel González González
Ramón Lorenzo Vázquez
Xosé Luís Méndez Ferrín
Andrés Torres Queiruga

Número 33 de *Cadernos de Lingua*

Publicouse o número 33 da revista *Cadernos de lingua*, co seguinte contido:

Artigos:

López Docampo, Miguel: “A paisaxe lingüística: Unha análise dun espazo público galego”
G. Hermo González, Gonzalo: “O testamento de Xoán de Padrón (a. 1405, ACS): Edición crítica”
Basanta Llanes, Noemi “O contrato foral a Martín Serpe (ACS). Edición crítica dun documento notarial de 1400”
Rodríguez Parada, Raquel: “A onomástica das adegas, viños e licores da D.O. Monterrei e da súa comarca (Ourense)”
Rico Vereá, Manuel: “A regulación dos certificados oficiais que acreditan os niveis de coñecemento da lingua galega (CEL-GAS) e os problemas xerados no proceso de normalización en Galicia”

Recensións:

Pradilla, Miguel-Àngel (2009): *La tribu valenciana. Reflexions sobre la desestructuració de la comunitat lingüística*. Benicarló: Onada. (E. Valls)

2. Seminario de Sociolingüística

Creado en 1990

Coordinador: Manuel González González

Financiamento: Consellería de Educación e Ordenación Universitaria da Xunta de Galicia

Traballos desenvolto:

Análise do cambio de lingua en Galicia, da que podemos sinalar como resultados máis relevantes:

1. Con respecto ao cambio de lingua habitual:

O cambio de lingua habitual en Galicia é un fenómeno dunhas dimensións máis importantes das que se podería pensar noutro tipo de sociedade: un 16,5% da mostra manifestou que nalgún momento da súa vida pasou a falar unha lingua diferente da que utilizaba normalmente. Analizando a dirección do cambio de lingua habitual comparando a lingua que falaban antes do cambio e a posterior a el obsérvase que: a) as persoas tendían a cambiar de opcións monolingües a alternativas bilingües; b) a opción lingüística que perdeu un maior número de falantes foron os monolingües en galego; e c) o cambio máis usual era do monolingüismo con predominio do galego a bilingüismo con predominio do castelán, seguido do bilingüismo con predominio do castelán a bilingüismo con predominio do galego.

As persoas que sinalaron cambiar por segunda vez a lingua que falaban normalmente son poucas, pero neste grupo a dirección do cambio ten unha tendencia diferente: neste grupo obsérvase unha perda de falantes monolingües en castelán, e un aumento de falantes bilingües con predominio do galego.

En canto á idade na que se produce o cambio de lingua atopouse que case a totalidade das persoas cambiou antes de cumprir os 30 anos, dos que unha porcentaxe importante fíxoo entre os 14 e 18 anos. Cando se produce un segundo cambio, este ten lugar maioritariamente entre os 19 e 30 anos.

A motivación que se aduce para xustificar este fenómeno é maioritariamente o cambio de residencia habitual seguida a moita distancia por razóns de tipo laboral.

2. Con respecto ao condicionamento da lingua da parella, escola e traballo:

Arredor dun 10% dos enquisados especificaron que a lingua da súa parella e a lingua do traballo influíron sobre a lingua que falaban habitualmente. A influencia da lingua da escola sobre a lingua habitual acadou cifras máis importantes (22,1%). Por outra banda, cabe subliñar que o condicionamento da lingua da parella e do traballo está moi repartido a favor das dúas linguas e no caso da lingua da escola a influencia diríxese case unicamente cara ao castelán.

3. Con respecto ao cambio de lingua obrigado:

A análise do grupo de persoas que cambiaron de lingua nalgunha ocasión proporcionounos unha información importante: un 32% das persoas que cambiaron de lingua fixérono por obrigación. Arredor da metade dos que eran galegofalantes tiveron que cambiar a súa lingua cara ao castelán, en cambio a proporción de castelanfalantes que se viron obrigados a cambiar para o galego é moito menor. As causas que motivaron este cambio son de carácter laboral, de carácter social e de tipo circunstancial.

Analizando os resultados segundo o hábitat de residencia obsérvase que: a) a obrigación a cambiar de lingua aumenta a medida que aumenta o tamaño da poboación; b) nos concellos máis rurais a obrigación a cambiar de lingua céntrase cara ao castelán; c) nos concellos urbanos a obrigación a cambiar de lingua está distribuída por igual cara ás dúas linguas. Por último, hai que sinalar que para os homes a obrigación a cambiar de lingua é maior que para as mulleres e centrada máis cara ao castelán, mentres que nas mulleres se distribúe por igual.

4. Respecto ao comportamento nun grupo castelanfalante ou galegofalante:

Os resultados xerais ante a pregunta acerca dos usos dos enquisados cando se encontran en grupos maioritariamente galegofalantes ou castelanfalantes descubren tendencias semellantes: arredor da metade dos entrevistados exprésanse na lingua maioritaria do grupo. Pero a maioría das persoas que se definen como monolingües nunha lingua ou outra non cambia a súa conduta lingüística estean nun grupo con maioría de galegofalantes ou castelanfalantes. Esta fidelidade lingüística é maior nos galegofalantes ca nos castelanfalantes.

Publicouse o **Terceiro volume do MSG 2004**, dedicado ao estudo das *Actitudes lingüísticas en Galicia*, co seguinte contido:

Parte I: Introducción Teórica

1. Consideracións xerais sobre as actitudes
  - 1.1. Achega histórica ao concepto de actitude
  - 1.2. Delimitación conceptual
  - 1.3. Tipos de actitudes
  - 1.4. Actitudes explícitas e a súa medida
  - 1.5. Actitudes e comportamento

2. Actitudes lingüísticas
  - 2.1. Consideracións xerais sobre as actitudes lingüísticas
  - 2.2. Análise diacrónica da investigación actitudinal sobre as linguas de Galicia

Parte II: Estudo Empírico

1. Obxectivos
2. Método
  - 2.1. Mostra
  - 2.2. Procedemento
  - 2.3. Instrumento
  - 2.4. Análises estatísticas
3. Resultados
  - 3.1. Opinións
  - 3.2. Preferencias motivacionais
  - 3.3. Actitudes lingüísticas
  - 3.4. Estereotipos
4. Conclusións e Discusión
  - 4.1. Conclusións
    - 4.1.1. Opinións
    - 4.1.2. Predisposicións motivacionais
    - 4.1.3. Actitudes lingüísticas
    - 4.1.4. Estereotipos
  - 4.2. Discusión

Referencias bibliográficas

Anexo 1: Cuestionario do MSG-04

Anexo 2: Táboas de opinións

Anexo 3: Táboas de predisposicións motivacionais

Anexo 4: Táboas de actitudes

Índice completo

Constituíuse o novo Seminario de sociolingüística no día 3 de novembro de 2011, integrado polos seguintes académicos:

Francisco Fernández Rei (coordinador)

Xesús Alonso Montero

Víctor F. Fernández Freixanes

Manuel González González

Margarita Ledo Andión

Manuel Rivas Barrós

Xosé Henrique Costas González

Fernando Fernández Ramallo
 Alba Nogueira López
 Modesto Aníbal Rodríguez Neira

Comezouse a elaboración dun informe sobre a presenza da lingua galega nos medios de comunicación social.

3. Servizo de Terminoloxía Científico-Técnica en lingua galega (TERMIGAL)

Creado en 1996

Coordinador: Manuel González González

Financiamento: Consellería de Educación e Ordenación Universitaria da Xunta de Galicia

Traballos desenvolto:

Terminoloxía Sistemática

Na sección de terminoloxía sistemática leváronse a cabo as seguintes actividades:

- Terminoloxía da botánica en lingua galega: Estudáronse 420 termos da botánica, coas variantes mesmo as non normativas que aparecen utilizadas algunha vez en tratados especializados ou en obras lexicográficas. A idea é elaborar unha listaxe con todas as formas, a partir das que se remita para a variante que se considera máis recomendable, a fin de establecer un estándar nas denominacións referidas a este ámbito.
- Vocabulario multilingüe da SIDA: Publicouse a versión electrónica do *Vocabulario multilingüe da Sida*, que pode consultarse no enderezo http://www.realiter.net/IMG/pdf/Vocabulario_sida.pdf. Termigal encargouse da elaboración da parte galega deste vocabulario plurilingüe que contén os equivalentes en inglés, francés, español, italiano, portugués e romanés.
- Vocabulario panlatino do márketing económico: Elaborouse a parte galega do *Vocabulaire panlatin du marketing économique*, proxecto levado a cabo dentro da Rede panrománica de terminoloxía REALITER.

Este é un vocabulario realizado por un equipo interdisciplinar, con investigadores de distintos países románicos, cun responsable por cada lingua. As linguas tratadas neste vocabulario foron: o inglés, o romanés, o francés, o italiano, o castelán (coa variante española, arxentina e mexicana), o portugués e o catalán.

Para cada termo ofrécese a denominación ou denominacións recomendables en cada lingua, a súa categoría gramatical, a definición e o contexto.

Dado que o **márketing** é un dominio complexo e heteroxéneo, do que é difícil establecer a súa especificidade estrita, a solución proposta na escolla do inventario dos termos procurou comprender diversos aspectos do **márketing**, dándolles cabida a termos provenientes de diferentes subdominios do dominio de análise, como: *a pescuda en márketing, a política de promoción, o comportamento do consumidor, a política de distribución*. A selección dos termos da lista ten como razón subxacente a evolución diacrónica do **márketing**. A literatura de especialidade adoita establecer a distinción de tres etapas: 1) 1900-1920: o **márketing** está orientado principalmente á presentación dos produtos no mercado (*a venda*); 2) a partir de 1950 engade unha nova dimensión, *a publicidade*; 3) debido ao desenvolvemento económico dos anos 1950 e 1960, que produciu un aumento da competencia, a orientación do **márketing** cara á venda transformouse nunha orientación cara ao cliente (*o comportamento do consumidor*).

A finalidade do **Léxico panlatino do márketing** é a de facilitar a comunicación interlingüística e satisfacer o interese complexo (extralingüístico, lingüístico e terminolóxico) neste dominio. O público destinatario está constituído principalmente por especialistas representantes de diversos dominios: a economía, o comercio, a publicidade, os medios de comunicación, pero tamén terminólogos, tradutores, lingüistas e todos cantos se interesan polo **márketing**.

Realizáronse diversos traballos de actualización de diversas aplicacións informáticas da empresa Microsoft, de cara á implementación e actualización das versións galegas destes produtos.

Consultas Terminolóxicas

Atendeuse diariamente un número moi alto de consultas terminolóxicas, procedentes de utilizadores de linguas de especialidade dos máis diversos sectores sociais (profesores universitarios, profesores de ensino medio, tradutores, xornalistas, funcionarios das distintas administracións...). Estas consultas vanse incorporando a unha base de datos de terminoloxía puntual, coa idea de facela consultable nun futuro por medio de internet.

Sección de Documentación

Actualizouse a documentación terminolóxica, cos traballos realizados sobre a terminoloxía do galego referida a calquera sector de especialidade e cos traballos de carácter teórico, para que calquera persoa poida ter ao seu dispor a bibliografía existente sobre as linguas de especialidade en galego.

Ademais dentro desta sección tamén se asesorou a demandantes externos sobre os recursos existentes, particularmente dentro dos ámbitos da terminoloxía xurídica, da do deporte, da alimentación e da económica.

Constitución do novo Seminario de Terminoloxía

O día 3 de novembro de 2011 tivo lugar na sede da Real Academia Galega a constitución formal do novo Seminario de Terminoloxía, integrado polos seguintes académicos numerarios:

Manuel González González (coordinador)

Francisco Díaz-Fierros Viqueira

Francisco Fernández Rei

Xesús Ferro Ruibal

4. Seminario de Gramática

Creado no ano 2000

Coordinadora: Rosario Álvarez Blanco

Financiamento: Consellería de Educación e Ordenación Universitaria da Xunta de Galicia e Real Academia Galega

Membros do equipo:

Rosario Álvarez Blanco

Xosé Luís Regueira Fernández

Xosé Xove Ferreiro

Francisco A. Cidrás Escáneo

Ernesto X. González Seoane

Xulio C. Sousa Fernández

Luz Varela Armas

Traballos desenvolto:

A actividade do Seminario de Gramática en 2011 repártese en dous períodos. O primeiro é continuación do Seminario que viña funcionando en anos anteriores; o segundo iníciase o día 30 de setembro, coa constitución do novo Seminario, ao abeiro da reforma estrutural interna emprendida pola institución e na secuencia da constitución da Sección de Lingua (19 de abril de 2011).

Na sesión constituínte da Sección de Lingua, baixo a presidencia de Xosé Luís Méndez Ferrín, elixido director da Sección, confirma-se a continuidade de Rosario Álvarez Blanco como coordinadora do Seminario de Gramática e acordouse nomear secretario deste o académico correspondente, xa tamén académico electo, Xosé Luís Regueira Fernández.

Nesta anualidade, a actividade do Seminario concretoouse en dúas liñas fundamentais. Dunha parte, na resolución de dúbidas gramaticais externas recibidas na sede da Real Academia Galega ou directamente a través dos membros do Seminario; ademais, o Seminario de Gramática asume o encargo de tomar posición sobre aspectos problemáticos da descrición do estándar presentados polo equipo redactor da gramática institucional, que se realiza no ILG ao abeiro dun convenio asinado pola RAG e a USC.

Doutra parte, o Seminario continúa cos traballos do proxecto *Construcións verbais e sintaxe da oración*, que se realiza en colaboración co ILG. Este proxecto ten como finalidade a descrición das estruturas sintácticas oracionais do galego moderno a partir do verbo, presentada en forma de base de datos. O corpus inicial consta duns 100.000 rexistros seleccionados de entre o material ofrecido polo *Tesouro Informatizado da Lingua Galega* (TILG). Para os constituíntes de cada oración establécese a función sintáctica, algunhas características semánticas e o tipo de unidade que a manifesta, coas particularidades formais que presenta en cada oración. Ademais destas informacións, a base de datos coa que se traballa contén sempre a acepción semántica do verbo estudado, a secuencia completa de todos os constituíntes da oración da que é núcleo o verbo e o esquema sintáctico dos constituíntes requiridos polo verbo nesa oración. Esta descrición permitirá un uso moi amplo, e en sentidos diferentes, da base de datos. Á parte desta utilidade xeral da base, o obxectivo primeiro do equipo céntrase na descrición dos verbos galegos (de inicio os máis frecuentes) tanto no relativo ás acepcións coma no que se refire ás construcións sintácticas, con vistas á elaboración dun dicionario de verbos, que á súa vez se encaixa dentro dos traballos realizados no seo do ILG e da RAG para a realización dun dicionario xeral do galego.

O proxecto tivera nos últimos anos un período de baixa intensidade, ante a imposibilidade de poder contratar como persoal de apoio unha persoa con alta cualificación, dada a natureza do traballo de

descripción sintáctico-semántica. Felizmente, a mediados de 2011 incorporouse a investigadora Luz Armas Varela, contratada. Desde a data sinalada do 1 de xuño de 2011, os traballos avanzaron a bo ritmo, coa descripción dun total de máis de 7.000 rexistros, correspondentes a 22 novos verbos.

5. Seminario de Onomástica

Creado en 2001

Coordinador: Antón Santamarina Fernández

Financiamento: Real Academia Galega

Traballos desenvolto:

Durante o ano 2011, o Seminario de onomástica elaborou numerosos informes solicitados por institucións xurídicas e particulares referidos, os máis deles, a establecer a forma galega correcta dun nome ou dun apelido, entre os que figuran:

Nomes: Bieito, Helena, Roi, Tomé, Xabier, Xaquín, Xurxo.

Apelidos: Reiriz, Reixa, Docampo, Laxe, Orxeira, Prieto.

O día 14 de outubro de 2011 constituíuse na sede da RAG o novo Seminario de Onomástica, integrado polos seguintes membros:

Ramón Lorenzo Vázquez (coordinador)

Xesús Ferro Ruibal

Antón Santamarina Fernández

Ana Isabel Boullón Agrelo

Gonzalo Navaza Blanco

Xosé M.ª Lema Suárez

Antón Palacio Sánchez

6. Cursos de lingua e cultura galegas para estranxeiros e españois de fóra de Galicia

Creados en 1993

Director: Francisco Fernández Rei

Financiamento: Real Academia Galega /Consellería de Educación e Ordenación Universitaria da Xunta de Galicia

Colaboración: Universidade de Santiago de Compostela

XXIV Edición. Santiago de Compostela, do 4 ao 29 xullo de 2011

1. Participantes e países

Na presente edición participaron 87 alumnos e alumnas procedentes de 26 países diferentes dos cinco continentes. A maioría viñan de terras europeas (Alemaña, Reino Unido, República Checa, Croacia,

España, Francia, Grecia, Hungría, Irlanda, Italia, Finlandia, Polonia, Portugal, Romanía, Rusia, Suecia e Ucraína) e un bo quiñón de terras americanas (Arxentina, Brasil, Chile, Estados Unidos e México), pero tamén houbo representación africana (Marrocos), asiática (India e Taiwán) e de Australia. Igual que nos últimos anos, unha boa porcentaxe do estudantado procedía de moi diversas partes de España.

2. Bolsas concedidas e criterios

Concedéronse 75 bolsas, das que finalmente se outorgaron 74:

Presentáranse en prazo (antes do 1 de maio do 2011) 171 solicitudes de bolsas e 12 fóra de prazo. Adxudicáronse as 75 bolsas consonte os **criterios** seguintes:

En primeiro lugar concedéuselle unha bolsa a cada centro da Rede de Centros de Estudos Galegos da SXPL que a solicitaron. Dado que non todos os centros da devandita Rede presentaron candidatos, nos casos en que un centro avalaba dúas candidaturas, viñesen ou non priorizadas, adxudicóuselle tamén unha segunda bolsa e en casos excepcionais algunha outra á vista do currículo e dos informes que avalaban a solicitude.

Posteriormente, analizáronse as solicitudes que non procedían da Rede de Centros de Estudos Galegos, priorizando as persoas que participaran nos *Cursos de verán de lingua e cultura galegas para estranxeiros e españois de fóra de Galicia* nas edicións do 2009 e 2010 e que obtiveran unha boa cualificación, así como os casos de persoas que cursaran nalgunha universidade algunha materia de lingua, literatura ou cultura galegas ou realizaran algún tipo de curso de lingua galega. Procurouse unha distribución por países e universidades dos diversos países; e no caso de España buscouse a maior representación territorial posible.

3. Recepción e asignación de nivel

O luns 4 de xullo, data de chegada do alumnado, na secretaría dos cursos instalada no seminario A do Instituto da Lingua Galega, Mallores Villanueva (secretaría dos cursos) foi recibindo, a partir das dez da mañá, a cada un dos alumnos e alumnas para lles entregar o material didáctico e outro material, así como a documentación das bolsas a aqueles aos que se lles concederán.

Ás 16:00 h da tarde realizáronse na aula 12 da Facultade de Xeografía e Historia da USC as probas para coñecer o nivel do alumnado, especialmente para quen non participara nunca nos cursos e non se sabía do seu nivel de lingua.

Ás 20.30 h procedeuse á distribución dos grupos que, despois dalgún reaxuste, quedaron do seguinte xeito:

- Elemental 1 (17 estudantes): un curso teórico e práctico
- Elemental 2 (23 estudantes): un curso teórico e práctico
- Medio: un curso teórico (30 estudantes) e dous grupos de prácticas, con 15 alumnos cada un
- Curso superior de Filoloxía Galega (17 estudantes)

4. Inauguración dos cursos

O martes 5 de xullo, despois das clases teóricas desa mañá, realizouse ás 12:00 h o acto oficial de apertura dos cursos de verán no Salón de Graos da Facultade de Filosofía da Universidade de Santiago de Compostela, na praza de Mazarelos.

No acto interviñeron o Director dos cursos D. Francisco Fernández Rei, a Directora do Instituto da Lingua Galega Dª Rosario Álvarez Blanco, o Secretario Xeral de Política Lingüística da Xunta de Galicia D. Anxo M. Lorenzo, o Tesoureiro da Real Academia Galega D. Manuel González González e o Vicerreitor Adxunto de Investigación e Innovación da USC D. Pablo Ramil Rego, que presidiu a mesa.

5. Actividades académicas

As actividades académicas con carácter obrigatorio realizáronse co seguinte horario e esquema en aulas da Facultade de Xeografía e Historia da USC:

- De 9:30 h a 11:30 h impartíronse diariamente as clases teóricas de todos os grupos: Elemental 1 na aula 13, Elemental 2 na aula 14, Medio na aula 7 e Superior na aula 3.
- De 12:00 h a 13:30 h impartíronse conferencias sobre algún tema de cultura galega, con posterior coloquio, ou ben proxeccións de películas e dun documental, que nalgúns casos tiñan relación co tema que se ía tratar na conferencia do seguinte día. Agás tres das conferencias, o local foi a aula 10. Nas conferencias o coloquio, en xeral, rematou sobre as 14:00 h.
- De 16:00 h a 17:30 h impartíronse as clases prácticas para os grupos do nivel elemental (aulas 13 e 14) e para os dous grupos de prácticas do nivel medio (aulas 3 e 7).

A biblioteca do Instituto da Lingua Galega estivo a disposición do alumnado dos cursos, de 9:30 h a 14:30 h e de 16:00 h a 20:00 h. A bibliotecaria do ILG Florentina Xoubanova ocupouse polas mañás do servizo de biblioteca e pola tarde encargouse Iria Pérez Mariño.

5.1. Profesorado

A distribución do profesorado dos niveis elemental e medio foi a seguinte:

Elemental 1:

Ana Fachal Fraguela, da RAG (teoría)

Noelia Estévez Rionegro, do ILG (práctica)

Elemental 2:

María Pereira Maceda, da RAG (teoría)

María Viturro Piñeiro, do ILG (práctica)

Medio:

Carme Pazos Balado, da RAG (teoría)

Carolina Pérez Capelo, do ILG (práctica)

Luz Varela Armas, da RAG (práctica)

5.2. Curso Superior de Filoloxía Galega

Desenvolveuse co profesorado e temas seguintes:

Seminario I (do 5 ao 8 de xullo):

- Xosé Luís Regueira Fernández:
"Problemas de lingüística galega"

Seminario II (do 11 ao 15 de xullo):

- Xesús Alonso Montero: "Rosalía de Castro e Manuel Curros Enríquez na literatura galega"
- Xosé Manuel Salgado: "Lingua e identidade nalgúns textos literarios"

Seminario III (do 18 ao 22 de xullo):

- Rosario Álvarez Blanco: "Variación e cambio lingüístico no galego actual"

Seminario IV (do 26 ao 29 de xullo):

- Carme Hermida Gulías: "Historia da lingua galega"

5.3. Conferencias

O programa con datas, participantes, título e presentadores foi o seguinte:

4 de xullo

Miguel Anxo Seixas: *Un paseo por unha terra e un tempo.*

Presentación de Francisco Fernández Rei

6 de xullo

Ramón Villares: *A Galicia autonómica.* Presentación de Malores Villanueva

8 de xullo

Begoña Bas: *Medio e arquitectura no patrimonio cultural.*

Presentación de Francisco Fernández Rei

9 de xullo

Xosé Luís Axeitos: *A Real Academia Galega e a defensa da identidade de Galicia e da lingua galega* (celebrouse na Coruña, no salón de actos da RAG). Presentación de Francisco Fernández Rei

11 de xullo

Marcial Gondar: *Galicia en cambio. Unha lectura antropolóxica*. Presentación de Francisco Fernández Rei

13 de xullo

Víctor Freixanes: *A construción da memoria*. Presentación de Malores Villanueva

15 de xullo

Xesús Alonso Montero: *Memorias lingüísticas 1928-1958*. Presentación de Malores Villanueva

18 de xullo

Isabel Blanco: *Cando a lingua é sentimento*. Presentación de Malores Villanueva

20 de xullo

Augusto Pérez Alberti: *As paisaxes de Galicia*. Presentación de Malores Villanueva

22 de xullo

Xaquín Xesteira: *A música tradicional. O relevo xeneracional dende Os Campaneiros a Treixadura. A docencia e a actividade escénica*. Presentación de Francisco Fernández Rei

26 de xullo

X. M. Salgado: *Álvaro Cunqueiro, o home das 1000 primaveras*. Presentación de Malores Villanueva

28 de xullo

Fina Casalderrey: *A infancia; manancial inesgotable*. Presentación Francisco Fernández Rei

28 de xullo

Raquel López Veleiro (e membros da Asociación Cultural Seráns de Compostela): *A música popular en Galicia. Bailamos?* (celebrouse na aula 8 da Fac. de Xeografía e Historia, ás 17:30 h). Presentación de Francisco Fernández Rei

5.4. Películas e documentais

Fixéronse as proxeccións que a seguir se detallan:

7 de xullo

Sempre Xonxa (1989, 114'), de Chano Piñeiro. Presentación de Noelia Estévez

12 de xullo

Romasanta. A caza da besta (2003, 102'), de Paco Plaza.
Presentación de María Viturro

14 de xullo

Mareas Vivas (1998, 55'), de Chema Gagino, Emilio Mac Gregor, Beatriz del Monte e Antón Reixa. Presentación de Carolina Pérez

19 de xullo

Galego (1988, 122'), de Manuel Octavio Gómez. Presentación de Luz Varela

21 de xullo

Fronteiras. Un percorrido polos límites xeográficos e culturais de Galicia (2007, 58'), documental de Rubén Pardiñas.
Presentación de Ana Fachal

27 de xullo

A lei da Fronteira (1995, 115'), filme de Adolfo Aristarain.
Presentación de Carne Pazos

6. Actividades extraacadémicas

A partir das 18:00h realizáronse diversas actividades extraacadémicas, con carácter voluntario, que a seguir se relacionan, á vez que diversos estudantes dos cursos participaron en programas de TV e de radio galegas. A selección dos estudantes realizouna a secretaria Malores Villanueva, que tamén participou nalgún deses programas xunto cos estudantes.

4 de xullo

Conferencia *Un paseo por unha terra e un tempo*, a cargo de Miguel Anxo Seixas, que á vez foi unha **visita guiada por prazas e rúas de Compostela**, de 17:30 h a 19:30 h. O director dos cursos estivo presente nesa conferencia peripatética á que asistiu a maior parte do alumnado.

12 de xullo

Paseo a pé desde a praza da Universidade e pola rúa Castrón de Ouro e rúa do Sar ata o Monte Gaiás, para ás 18:30h facer unha **visita guiada á Cidade da Cultura de Galicia**. Asistiron 68 alumnos, acompañados polo director e a secretaria dos cursos no itinerario ata o Gaiás e na visita á Cidade.

15 de xullo

Ás 20:30h un total de 69 estudantes de todos os niveis, acompañados polo director e a secretaria dos cursos, asistiron en Padrón aos actos da *Commemoración do 126º Aniversario do Pasamento*

de Rosalía de Castro, organizado pola Fundación Rosalía de Castro. Unha reportaxe deste acto pode verse en internet no vídeo “Rosalía.mov”: <http://youtu.be/VZL5y5YJteE>

20 de xullo

Ás 11:30 h un grupo de 10 alumnos foron **entrevistados para a TVG** para un programa especial da Televisión de Galicia que se emitiu na mañá do 25 de xullo.

Ás 18:00 h un grupo de 60 alumnos acompañados da secretaria dos cursos visitaron a **exposición permanente de pintura galega** que se expón na Fundación Caixanova, Praza de Cervantes de Santiago de Compostela. A visita estivo guiada por Natalia, unha das expertas que alí traballa.

21 de xullo

Ás 11:30 h, seis alumnos e a secretaria foron **entrevistados para Voz TV**.

26 de xullo

Catro estudantes (3 do superior e 1 do medio), xunto coa secretaria dos cursos, participaron en directo, de 18:05 h a 18.35h no programa *A tarde* da **Radio Galega**.

28 de xullo

Ás 17:30 h, despois das clases prácticas, houbo conferencia *A música popular en Galicia. Bailamos?* que impartiu Raquel López Veleiro, coa colaboración de membros da Asociación Cultural Seráns de Compostela, de Santiago Compostela, que á súa vez case todos eles forman parte da Agrupación Cantigas e Agarimos de Santiago. Primeiro na aula 8 da Facultade de Xeografía e Historia da USC o alumnado puido informarse do método de recolla da música popular nos traballos de campo e como é o traxe galego que vestían os membros de Seráns de Compostela; e, a seguir, no claustro da propia Facultade, un cuarteto tradicional da devandita agrupación interpretou varias pezas e o alumnado asistiu a unhas leccións prácticas de **baile galego**. Unha reportaxe pode verse no vídeo “Último día”: <http://youtu.be/sKRBeIdtu5E>

7. Excursións

Realizáronse dúas excursións de xornada completa e unha de media xornada.

1ª) Sábado 9 de xullo: *A Coruña, Buño e Malpica*

Na Coruña, na sede da RAG, ás 10:00 h, o seu secretario Xosé Luís Axeitos recibiu os estudantes dos cursos e impartíulles a conferencia *A Real Academia Galega e a defensa da identidade de*

Galicia e da lingua galega. Despois, en dúas quendas, os estudantes visitaron a sede da Academia guiados por Xosé Luís Axeitos e tamén o Museo de Dª Emilia Pardo Bazán no mesmo edificio, guiados pola súa directora Xulia Santiso. A seguir o historiador e presidente do Seminario de Estudos Comarcais da Costa da Morte Xosé Mª Lema Suárez fixo de guía pola cidade vella da Coruña, onde se visitaron diversas prazas e os xardíns de San Carlos, e posteriormente a zona da Torre de Hércules.

Despois de xantar en Buño, visitouse o Ecomuseo de Forno do Forte, complexo museístico cun dos fornos emblemáticos desta importante localidade oleira. Fixeron de guías Francisco Doval (director do Ecomuseo) e Dolores Martínez Villar “Lola” (a guía habitual); ademais, Xosé Antonio Corral Rodríguez (torneiro do Ecomuseo de Buño) deulles aos estudantes dos cursos unha lección práctica de como facer cuncas de barro (A edición de Carballo de *La Voz de Galicia*, de 12/07/2011, informou da visita e publicou unha fotografía do grupo no eirado do Ecomuseo, como se pode ver no dossier de prensa).

A visita por terras de Bergantiños continuou por Malpica e o seu porto e pola costa que leva ao cabo de Santo Hadrián de Malpica e ás illas Sisargas, sempre guiados por Xosé Mª Lema, que no regreso a Santiago foi dando sabias explicacións etnográficas e paisaxísticas cando se ían cruzando as terras de Ponteceso e Laxe e a comarca de Soneira.

O director dos cursos estivo presente nesta excursión á Coruña e á comarca de Bergantiños, que programou coa colaboración do propio Xosé M.ª Lema, con quen percorrera a semana anterior todo o traxecto para tratar de optimizar o percorrido e as visitas dunha longa xornada.

En internet pode verse unha reportaxe da visita á sede da RAG e un fragmento da conferencia de Xosé Luís Axeitos no vídeo *Academia*: <http://youtu.be/iPCN90r1ttM>. A visita ao Ecomuseo de Buño pode verse en dous vídeos pendurados na rede:

– *O forno*: http://youtu.be/T6VQNVRPA_o

– *Parte 2. Ligando o forno*: <http://youtu.be/zuIGGpH2P20>

2º) Sábado 16 de xullo: *Pontevedra, Combarro e Cambados*

A secretaria e o director dos cursos, que programaran o percorrido desta 2ª excursión e na que ambos estiveron presentes toda a xornada, contaron na visita á cidade de Pontevedra coa inestimable axuda de Serafín Fontenla, que fixo posible que se

tivesen guías para varios grupos no Museo de Pontevedra, ademais de facer de guía el mesmo na visita a lugares emblemáticos da cidade, como a igrexa de San Francisco para ver a tumba do trobador Gomez Chariño, o histórico e literario Café Moderno (e o seu xardín coa “descoñecida” escultura de Castelao con cozoza labrada en granito por Francisco Leiro), as ruínas da igrexa gótica de San Domingos, a basílica de Santa María construída mercé ao poderoso Gremio de Mareantes...

Despois do xantar en Combarro, guiados pola secretaria dos cursos, visitouse esta turística localidade e a zona cos piornos (hórreos) nos cons da beiramar.

A excursión continuou en Cambados onde se visitou a illa de San Sadurniño (e os restos da torre do sistema defensivo anti-normando que montara Xelmírez para defender Compostela) e o Museo Etnográfico e do Viño, onde a súa guía Verónica Parada Silva fixo un percorrido pola historia, a arte, a xeografía e a cultura popular e literaria relacionado co viño albariño e tratou o valor da industria deste viño no Salnés e nas Rías Baixas (O *Diario de Arousa*, de domingo 17/07/2011, deu información desta visita). Guiados polo director dos cursos, rematou a excursión na praza de Fefiñáns, corazón de pedra do Cambados monumental.

Unha reportaxe da excursión pode verse en internet no vídeo *Pontevedra, Combarro, Cambados*: <http://youtu.be/mL5fQ6TN-9VI>

3º) Venres 22 de xullo: *visita ao Xirimbao*

Despois das actividades da mañá acudiuse nas aforas de Compostela ao parque do *Xirimbao* (concello de Teo), onde o río Ulla fai de estrema (e de unión) das provincias da Coruña e Pontevedra.

8. Xantar de irmandade

O venres 22 de xullo celebrouse o xantar de irmandade e de confraternización do estudantado e profesorado dos cursos. Fíxose á beiriña do Ulla, no citado parque do *Xirimbao* (Teo), á sombra dun souto de castiñeiros, o que lle daba un aquel de romaría tradicional; ademais, na inmediata sobremesa contouse coa actuación dun improvisado cuarteto de gaita e percusión, e nese grupo estaba Xaquín Xesteira (membro de Treixadura), un dos mellores gaiteiros da Galicia actual, que pola mañá impartira nos cursos unha conferencia sobre a música popular galega.

Foi un grande éxito a nova edición do xa tradicional festival de *Mundovisión*, coma en anos anteriores tan ben levado pola secretaria dos cursos Malores Villanueva, no que se puido gozar de cantos (e nalgún caso de baile) na lingua de cada un dos países aos que pertencían os estudantes dos cursos. Este ano houbo a novidade de dar premios ás mellores interpretacións, con democrática votación secreta en urna. Resultou digna vencedora a delegación de Italia, a considerable distancia dos outros premiados.

Unha ampla reportaxe dese festival no Xirimbao pode verse na rede nos vídeos:

- *Mundovisión 1*: <http://youtu.be/wR4Hdn-gPF0>
- *Mundovisión 2*: <http://youtu.be/whOQ-MSOmNs>
- *Mundovisión 3*: <http://youtu.be/Qdvjq15s6X4>

9. Clausura dos cursos

O acto de clausura tivo lugar o venres 29 de xullo no Salón de Actos da Facultade de Filosofía da USC. Interviñeron o Director dos cursos D. Francisco Fernández Rei, a Directora do Instituto da Lingua Galega Dª Rosario Álvarez Blanco, o Secretario Xeral de Política Lingüística da Xunta de Galicia D. Anxo M. Lorenzo, o Presidente da Real Academia Galega D. Xosé Luís Méndez Ferrín e o Vicerreitor da Universidade de Estudantes e Formación Continua da Universidade de Santiago de Compostela D. Francisco Durán Villa, que presidiu a mesa. Antes de o representante da USC clausurar os cursos, entregáronse os diplomas de asistencia e aproveitamento.

Despois do acto de clausura, igual que se fixera o día da inauguración, servíuse un refrixerio ás autoridades, ao profesorado e a todo o alumnado.

II. SECCIÓN DE HISTORIA

Creada en 1998

Director: D. Xosé Ramón Barreiro Fernández

Financiamento: Real Academia Galega

Traballos desenvolto:

Constituíuse a nova Sección de Historia o 12 de abril de 2011, dirixida polo académico numerario D. Xosé Ramón Barreiro Fernández, e cos seguintes membros:

- Rosario Álvarez Blanco
- Francisco Díaz-Fierros Viqueira
- Andrés Fernández-Albalat Lois
- Víctor Fernández Freixanes
- Manuel Rivas Barrós
- Ramón Villares Paz

Celebrou a súa primeira sesión o 7 de xullo de 2011 e acordo conmemorar o bicentenario do nacemento de Nicomedes Pastor Díaz, cunha xornada académica o 27 de novembro de 2011, en Viveiro, ou, se non fose posible, na sede da Academia.

O 27 de novembro, ante a imposibilidade de celebrar esta homenaxe en Viveiro, realizáronse os seguintes actos na Coruña:

Ofrenda floral na rúa Nicomedes Pastor Díaz da Coruña, pronunciando unha alocución o presidente da RAG, D. Xosé Luís Méndez Ferrín, e o reitor da Universidade da Coruña, D. Xosé María Barja Pérez. Así mesmo, a académica numeraria Dona Luz Pozo Garza leu unha composición poética.

No salón de actos da Academia celebrouse, baixo a presidencia de D. Xosé Luís Méndez Ferrín, o acto académico no que interviñeron: Luís Caparrós Esperante, Emilio Xosé Insua, Fausto Galdo Fernández e Xosé Ramón Barreiro Fernández.

O acto contou cunha importante representación dos fillos de Viveiro que residen na Coruña.

III. SECCIÓN DE LITERATURA

Creada en 1998

Director: D. Xesús Alonso Montero

Financiamento: Real Academia Galega

Traballos desenvolto:

O 19 de abril de 2011 constituíuse a nova Sección de Literatura, que está dirixida polo académico numerario Xesús Alonso Montero. Conta conta cos seguintes membros:

Xosé Luís Axeitos Agrelo

Darío Xohán Cabana Yanes

Salvador García-Bodaño Zunzunegui

Euloxio Rodríguez Ruibal

Manuel Rivas Barrós

No ano 2011 produciuse a sorte de coincidiren tres datas sinaladas: o 200 aniversario do nacemento de Xoán Manuel Pintos, o 150 aniversario da celebración dos Xogos Florais da Coruña, e o centenario do nacemento de Álvaro Cunqueiro. Desde a Sección de literatura apoiouse activamente a conmemoración destas tres efemérides:

O 22 de xaneiro celebrouse no Teatro Principal de Pontevedra unha sesión extraordinaria pública da Real Academia Galega, enmarcada dentro do programa de actos do Ano Xoán Manuel Pintos, organizados polo concello da cidade. Na sesión interviñeron Xosé Luís Axeitos

Agrelo, Rosario Álvarez Blanco, Xosé Ramón Barreiro Fernández e Xesús Alonso Montero.

O 21 de abril a Academia trasladouse a Mondoñedo para homenaxear a Álvaro Cunqueiro. Na Sesión extraordinaria e pública celebrada no Auditorio Municipal da vila, interviñeron Margarita Ledo Andión, Darío Xohán Cabana Yanes, Euloxio Rodríguez Ruibal, Víctor F. Freixanes e Francisco Fernández Rei.

O 2 de xullo, en colaboración co Concello da Coruña rememorouse a celebración dos Xogos Florais de 1861 nun acto celebrado as portas do Teatro Rosalía de Castro da cidade. Durante ese acto diversas persoas vinculadas a distintos ámbitos da sociedade galega leron os poemas do *Álbum de la Caridad*, os mesmos que se escoitaron no seu día.

Ao longo do ano ultimouse a publicación o número 2 da colección *Letras da Academia*. Este número, editado por María Rosa Saurin de la Iglesia, recolle toda a obra poética de Francisco María de la Iglesia. Outra recollida de obra poética foi a de Farruco Sesto, presentada no mes de xaneiro: *Pequenos encontros, as marcas deixadas. Obra poética reunida (1967-1995)*.

BIBLIOTECA E HEMEROTECA

Creadas en 1905

Director: Euloxio Rodríguez Ruibal

Financiamento: Consellería de Cultura, Comunicación Social e Turismo

Traballos desenvolto:

1. Xestión do ingreso de fondos

- Rexistro dos fondos bibliográficos e hemerográficos que foron chegando ao longo do ano en concepto de cesión, doazón, intercambio e compra.
- Selección, comprobación nos catálogos e pedimento de obras para compra, especialmente de temática galega.
- Envío de correos electrónicos de agradecemento a todos os particulares e institucións que nos remiten publicacións, xa sexa en concepto de doazón ou intercambio.

Este ano destacamos o ingreso de fondos, tanto de monografías como de publicacións periódicas, procedentes das bibliotecas particulares de Primitivo R. Sanjurjo e Xosé Antón Arjona, en concepto de doazón así como o fondo bibliográfico de José Villaverde Velo, en concepto de cesión en depósito, destacando deste último a colección de prensa anarquista.

2. Xestión da doazón de fondos bibliográficos repetidos.
No ano 2011 foron doadas 107 obras.
3. Xestión dos envíos das publicacións da Real Academia Galega a diversas entidades.
As publicacións *Cadernos de Lingua* e *Boletín da Real Academia Galega* foron enviadas en concepto de intercambio a 70 institucións de dentro e fóra do país. Ademais estas dúas revistas xunto con outras publicacións da Real Academia Galega foron enviadas en concepto de doazón a 95 institucións e particulares (académicos).
4. Remate da informatización dos antigos libros de rexistro da biblioteca.
5. No apartado da catalogación informatizada subliñamos a do fondo de José Villaverde Velo, tanto de revistas como de monografías.
6. Elaboración dun ficheiro de uso interno, por orde alfabética de títulos, das publicacións periódicas repetidas.
Ademais imprimiuse unha listaxe da totalidade de revistas da hemeroteca para poñer a disposición dos usuarios na sala de lectura.
7. Traslado e mellora da sección de folletos, situada nun pequeno cuarto do terceiro andar, que por falta de espazo continuaba no despacho do persoal da biblioteca.
O traballo consistiu no seguinte:
  - Xuntanza das dúas partes da sección no quinto andar, en parte do espazo deixado polas monografías que se trasladaran o ano anterior aos armarios compactos do soto.
  - Adecuación dos estantes ao tamaño das caixas de folletos.
  - Protección dos folletos máis delicados dentro das caixas.
  - Rotulación das caixas con novas etiquetas máis visibles e homoxéneas.
8. Achega bibliográfica para a exposición *Cento un*, organizada pola Real Academia Galega e a Biblioteca Pública da Coruña “Miguel González Garcés”, e comisariada por Rosa Espiñeira, celebrada durante o mes de xuño de 2011 con motivo do *V Agasallo a Luís Seoane*.

A exposición tivo lugar na Biblioteca Pública da Coruña, onde se deron a coñecer 101 volumes da biblioteca particular de Luís Seoane pertencentes exclusivamente aos nosos fondos.

9. Colaboración bibliográfica coa Casa-Museo Emilia Pardo Bazán, especialmente no referido á actividade de *Os xoves da rúa Tabernas*.
10. Atención de usuarios (consultas telefónicas, correo electrónico e na propia sala de lectura):
  - 10.1. Información bibliográfica.
  - 10.2. Consulta e reprodución de fondos segundo a normativa.
  - 10.3. Tratamento informático destes datos de consulta e reprografía.

Este ano consultáronse 1033 obras e leváronse a cabo 286 pedimentos de reprodución, na súa maioría en formato dixital.

Dentro do apartado de reproducións destacamos no 2011 como motivos principais, ademais da investigación persoal, a inclusión das imaxes en libros de texto de lingua e literatura galega, proxección en conferencias, preparación de publicacións para o Día das Letras Galegas do 2012, elaboración de proxectos museográficos e inclusión en documentais televisivos e cine.

11. Con motivo do Día das Letras Galegas, este ano dedicado a Lois Pereiro, reservouse un expositor da sala de lectura para mostrar todas as obras relacionadas co homenaxeado.

ARQUIVO

Creado en 1905

Director: Euloxio Rodríguez Ruibal

Financiamento: Consellería de Cultura, Comunicación Social e Turismo.

Traballos desenvolto:

- Catalogación e outros procesos técnicos.
- Descrición dos fondos Antonio Tojo, AELG, La Industriosa.
- Catalogación de coleccións de postais, fotografías e retratos.
- Guía do Arquivo.
- Transcrición da correspondencia da RAG e baleirado nunha base de datos. Anos 1918-23.

Novos ingresos:

Compra:

13 recibos da Sociedade de Naturales de Galicia.

Doazóns:

Documentación de Primitivo R. Sanjurjo, pola súa filla Josefina.

Documentación de José Villaverde Velo, polas súas fillas.

Documentación de actividades do Concello de S. Sadurniño, por Víctor López Rico.

Documentación de J.A. Arjona, pola súa viúva.

Dixitalización de fondos

Copia do conxunto fotográfico da marquesa de San Sadurniño.

Dixitalización dos pergameos da RAG.

Difusión dos fondos do Arquivo en:

- *Exposición conmemorativa do bicentenario do nacemento de Xoán Pintós*. Concello de Pontevedra.
- *Agasallo a Luís Seoane*. Biblioteca Pública González Garcés.
- *Exposición O retrato en Galicia 1890-1950*. Caixagalicia.
- *Exposición Manuel Queiruga da gloria ao esquecemento*. Museo de Pontevedra.
- Documental *Mulleres galegas na historia*. Zenit TV.
- Convenios para a reprodución de fondos coas editoriais Galinova e Anaya.
- *Exposición Día Internacional dos Arquivos*. RAG.

Colaboración profesional con:

Museo do Pobo Galego

Biblioteca Municipal de Estudos Locais da Coruña

Concello da Coruña

Museo de Mondoñedo

Fundación Luís Seoane

Atención a usuarios

O novo horario continuado supuxo un total de 200 consultas repartidas do xeito seguinte:

38 consultas presenciais

137 consultas por correo electrónico

25 consultas telefónicas

Reproducións atendidas:

40 solicitudes que abranguen 212 UD

Outros:

Catalogación da Biblioteca Auxiliar do Arquivo nun programa de xestión automatizada.

Atención a 2 peticións de valoración de documentos de particulares.
Axuda á transcripción de documentos de particulares.

MUSEO RAG

Traballos desenvolto:

1. Catalogación informatizada do patrimonio artístico da RAG, 48 novas referencias, deixando o número total ao final do ano en 1779.
2. Xestión do patrimonio.

2.1 Saídas temporais de fondos con destino as seguintes exposicións:

Casares Quiroga, organizada polo Concello da Coruña,
2 pezas:

Cartaz de apoio ao Estatuto de Autonomía de 1936 por Vidarte.

Caixa con Escudo da II República pertencente a Novoa Santos.

Ex Libris Gallaeciae. Dos libros de Galicia, organizada pola Fundación Cidade da Cultura de Galicia, 3 pezas:

Carta Geométrica de Galicia por Domingo Fontán.

Mapa petrográfico estrutural de Galicia por Isidro Parga Pondal.

“Ex Libris” de Gabino Díaz de Herrera por Álvaro Cebreiro.

Faces do País. O Retrato en Galicia 1890-1950, organizada por Nova Caixa Galicia, 1 peza:

Retrato de Dama, por Ovidio Murguía.

Manuel Quiroga. A gloria ao esquecemento, organizada polo Museo de Pontevedra, 1 peza:

Retrato do violinista Manuel Quiroga, por L. Mosquera.

2.2. Saída temporal para restauración, 2 pezas.

Retrato do violinista Manuel Quiroga, por L. Mosquera.

Caricatura de A. Villar Ponte, por Álvaro Cebreiro.

2.3. Saídas permanentes.

Depósito de dúas pezas da colección da Real Academia Galega na sede da Fundación Curros Enríquez, A Casa dos Poetas de Celanova.

Placa Conmemorativa a Curros Enríquez por Isidro Brocos.

Medalla orixinal de Académico.

Depósito da obra Cegos, integrante do tríptico Conto de Cegos, pintado por Alfonso Daniel Rodríguez Castelao, no Museo de Pontevedra.

Finalización do contrato de depósito da escultura “La Cuesta de la Vida” de Ángel Ferrant, que tiña como depositaria a

- Real Academia Galega e devolución desta ao Ministerio de Cultura de España.
- 2.4. Compactación na almacenaxe da colección, co fin de gañar espazo útil para a ampliación desta.
  - 2.5. Mantemento e limpeza da colección; xestión de traballos de restauración nas pezas máis danadas.
3. Atención de usuarios mediante correo electrónico e teléfono.
    - 3.1. Información sobre a colección.
    - 3.2. Consulta e reprodución dos fondos segundo a normativa.
    - 3.3. Tratamento informático das peticións de reprodución e consulta.
  4. Rexistro de entrada.

Doazón de Josefina Rodríguez Sanjurjo do patrimonio artístico do seu pai, Primitivo Rodríguez-Sanjurjo, onde destacan tres gravados de Castro Gil, unha obra pictórica de J. Santigosa, un gravado de Jacobo Piedra, e unha representación anónima e barroca de Santa Catalina de Alexandría.

CONVENIOS, ACORDOS E CONTRATOS

Durante o ano 2011 a Real Academia Galega asinou unha serie de convenios de colaboración con distintas entidades co fin de desenvolver proxectos concretos:

- Subvención nominativa do Ministerio de Educación, Subsecretaría de Educación, prevista nos Presupostos Xerais do Estado.
- Axuda do Ministerio de Cultura, Dirección General del Libro, Archivos y Bibliotecas para a creación e transformación de recursos dixitais e a súa difusión e preservación mediante repositorios.
- Convenio de colaboración entre a Consellería de Educación e Ordenación Universitaria da Xunta de Galicia (Secretaría Xeral de Política Lingüística) e a Real Academia Galega para a realización de actuacións en materia de lexicografía, terminoloxía e sociolingüística da lingua galega.
- Transferencia de capital da Consellería de Cultura e Turismo da Xunta de Galicia para investimentos.
- Convenio de colaboración entre a Excma. Deputación Provincial da Coruña e a Real Academia Galega para o financiamento das actividades do ano 2011.
- Convenio de colaboración entre a Excma. Deputación Provincial de Lugo e a Real Academia Galega para o financiamento de gastos de funcionamento do ano 2011.

- Subvención da Excm. Deputación Provincial de Pontevedra para financiar a realización de actividades varias relativas á difusión da historia da arte galega.
- Convenio nominativo entre o Concello da Coruña e a Real Academia Galega para contribuir ao sostemento das actividades ordinarias da Real Academia Galega.
- Convenio de colaboración entre a Universidade de Santiago de Compostela e a Real Academia Galega para a realización do *Diccionario de apelidos galegos*.
- Convenio de colaboración entre a Universidade de Santiago de Compostela e a Real Academia Galega para a redacción dunha gramática descriptiva do galego actual que cubra os obxectivos de servir como gramática académica e de contribuir a definir e difundir o estándar.
- Convenio de colaboración entre a Fundación Barrié e a Real Academia Galega de desenvolvemento do convenio marco no eido lexicográfico.
- Subvención da Fundación Barrié para a edición do *Boletín da Real Academia Galega*.

REPRESENTACIÓN DA RAG

A Real Academia Galega ten representación institucional nas seguintes entidades:

- Consello da Cultura Galega
- Consello de Comunidades Galegas
- Consello Social da Lingua Galega (Concello de Vigo)
- Fundación Cidade da Cultura
- Instituto da Lingua Galega
- Padroado da Biblioteca do Real Consulado
- Padroado da Biblioteca Nacional
- Padroado da Fundación Caixa Galicia
- Padroado da Fundación Carlos Casares
- Padroado da Fundación Castelao
- Padroado da Fundación Curros Enríquez
- Padroado da Fundación Germán Sánchez Ruipérez
- Padroado da Fundación Luís Seoane
- Padroado da Fundación Rosalía de Castro
- Padroado do Museo do Pobo Galego
- Padroado da Fundación Camilo José Cela
- Padroado da Fundación Otero Pedrayo
- Padroado da Fundación Manuel Puente “Cultura Gallega” de Buenos Aires
- Padroado da Fundación Gonzalo López Abente

PREMIOS NOS QUE A RAG TEN REPRESENTACIÓN COMO XURADO

- Premio Antón Losada Diéguez
- Premio das Letras e das Artes de Galicia
- Premio de Xornalismo de Opinión Roberto Blanco Torres
- Premio Trasalba da Fundación Otero Pedrayo
- Premio Otero Pedrayo
- Premio Antonio López Ferreiro de Investigación Humanística e Premio para Investigadores Mozos (área de humanidades) correspondentes aos Premios Galicia de Investigación
- Premios Nacionais de Literatura do Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

INSTITUCIÓNS COLABORADORAS

- Arquivo do Reino de Galicia
- Asociación de Escritores en Lingua Galega
- Asociación PuntoGal
- Asociación Socio-Pedagóxica Galega
- Caixa Galicia
- Caixanova
- Centro Galego de Artes da Imaxe (CGAI)
- Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades
- Concello da Coruña
- Consello da Cultura Galega
- Deputación da Coruña
- Deputación de Lugo
- Deputación de Ourense
- Fundación Caixa Galicia
- Fundación Luís Seoane
- Fundación Otero Pedrayo
- Fundación Barrié
- Fundación Rosalía de Castro
- Fundación Rodríguez Iglesias
- Fundación Santiago Rey Fernández-Latorre
- Grupo Radio Televisión de Galicia
- Hércules de Ediciones, S.A.
- Instituto da Lingua Galega (ILG)
- Museo de Pontevedra
- Museo do Pobo Galego

- Parlamento de Galicia
- PEN Clube de Galicia
- Universidade da Coruña
- Universidade de Santiago de Compostela
- Universidade de Vigo
- Xunta de Galicia

DOAZÓNS, DEPÓSITOS E ADQUISICIÓNS

- 13 de xuño de 2011, Enrique Santos Gayoso doou á RAG varios números [dos xornais coruñeses] das cabeceiras *Campiña* (A Coruña, 1945), *El Noroeste* (A Coruña, 1896), *Noroeste* (A Coruña, 1953), *Trabajo y Libertad* (A Coruña, 1922), *El Orzán* (A Coruña, 1918), *Solidaridad Gallega* (A Coruña, 1908) e *La Voz del Obrero* (A Coruña, 1910).
- 22 de xuño de 2011 tivo lugar, no salón de actos da Real Academia Galega, o acto de entrega en concepto de doazón, por parte do académico Xosé Neira Vilas, dunha extensa documentación epistolar destinada ao Arquivo da Academia. O conxunto está formado por unha colección de 288 cartas de corenta e dous intelectuais e escritores de relevo, a maioría galegos, datadas entre 1959 e 1998. Aínda que o destinatario principal é o escritor galego, tamén a súa muller, Anisia Miranda está presente en numerosas cartas como destinataria explícita.
- 29 de xuño de 2011, Olga e Mar y Luz Villaverde Otero fixeron entrega á Real Academia Galega de diversa documentación de seu pai, José Villaverde Velo. No acto, celebrado na sede da Academia, estiveron presentes as doadoras, Dionisio Pereira González, historiador, e Xosé Luís Méndez Ferrín, presidente da Real Academia Galega. Neste fondo consérvase documentación de carácter biográfico de Xosé Villaverde Velo e da súa familia; máis de 90 cartas cruzadas entre Villaverde Velo, a súa muller, amigos e outros membros da familia, a maioría dos anos 1930, entre a que destaca a do mes que o santiagués pasou na cadea, antes do seu asasinato en setembro de 1936. Consérvanse, tamén, numerosos exemplares de revistas de ideoloxía anarco-sindicalista (12 títulos) entre as que destaca unha importante colección do periódico coruñés *Solidaridad Obrera* (1930-1934); 63 libros, na súa maioría de temática política, varios impresos, entre eles un regulamento dunha sociedade obreira e unha folla voandeira distribuída pola CNT na Coruña co gallo dunha folga. Finalmente cómpre mencionar unha nutrida colección de fotografías de familiares, amigos e de actos sindicais nos que participou Villaverde Velo.

- 8 de setembro de 2011, don Emilio Durán Corsanego doou á Academia diversa documentación do seu familiar Galo Salinas, entre a que destacan varios manuscritos de poemas de diversa autoría e diversos números da revista *Garcybarra: revista mensual ilustrada* (1906 a 1908).
- 11 de outubro de 2011, o Concello de San Sandurniño achegou á Real Academia Galega o material que conserva do arquivo fotográfico da VII Marquesa de San Sadurniño, III Duquesa da Conquista, para que puidese ser reproducido dixitalmente. Tamén concedeu autorización para que, desde esta institución, ese material poida ser publicado e divulgado.
- 13 de decembro de 2011, Natalia Gómez González doou á Real Academia Galega a biblioteca do seu home, Xosé Antón Arjona Santiago, formada por máis de dous mil exemplares e especializada en historia política e do pensamento político marxista do século XX; un conxunto de mecanoscritos de artigos publicados en revistas e en prensa de Galicia (*Grial*, *Revista de Economía de Galicia* e *La Noche*) e un feixe de cadernos con apuntamentos e notas sobre historia, marxismo, lingua rusa e nacionalismo galego.

PUBLICACIÓNS

Durante o ano 2011 publicáronse as seguintes obras:

A lingua no Eo-Navia, Bierzo Occidental, As Portelas, Calabor e o Val do Ellas: Historia, breve caracterización e situación sociolingüística actual. A Coruña: RAG, 2011 (*Cadernos de lingua*. Anexo, 8).

González González, Manuel (coord.) (2011): *Mapa sociolingüístico de Galicia 2004. Vol. III: Actitudes lingüísticas en Galicia*. A Coruña: RAG.

Iglesia González, Francisco María de la (2011): *Poesías*. A Coruña: RAG. Edición de María Rosa Saurin de la Iglesia.

COMUNICADO DA RAG ANTE A DESAPARICIÓN DE *GALICIA HOXE*

O peche de medios de comunicación, un empobrecemento colectivo

A Coruña, 30 de xuño de 2011

Perante o peche de Galicia Hoxe, xornal de información xeral, escrito na súa integridade no idioma galego, a Real Academia Galega considérase na obriga de expor ante a opinión pública e as institucións de Galicia unha chamada de inquietude, alerta e responsabilidade:

1. O devandito peche de *Galicia Hoxe* non é un feito illado, senón que vén precedido da desaparición doutros medios do espazo de comunicación en galego, sinaladamente o xornal dixital *Vieiros* e as revistas *A Peneira* e *A Nosa Terra*, de información xeral. Todos eles, algúns dos poucos e principais vimbios que termaban dun espazo de comunicación na lingua propia de Galicia.

2. Estamos, pois, ante algo máis que un síntoma preocupante ou que un «dano colateral» producido como efecto da crise económica. A concorrencia de peches ten a dimensión dun devalo brutal, dunha catástrofe no espazo da comunicación, que afecta á supervivencia e espallamento do idioma de Galicia, que limita a imprescindible pluralidade nunha sociedade democrática, que supón unha perda empresarial e empobrece e pon en precario, aínda máis, a situación dos profesionais e traballadores no eido xornalístico.

3. Os bens e medios de comunicación son un elemento basilar no uso público dunha lingua e a historia da normalización do galego a través dos xornais ofrécenos unha cartografía na que nos situar no mundo. Porque os medios de comunicación son un baremo decisivo para medir o estado xeral dunha sociedade, do seu apagamento ou da saída á luz. Cando un xornal se silencia, cando son varios os que se acalan, é a sociedade e o país enteiro o que pode ficar ermo, sumido nun foxo histórico anacrónico, sen pulso de liberdade.

4. As institucións públicas, e nomeadamente o Goberno galego, non poden quedar pasivas ante este devalo, que ten tan graves consecuencias en todos os eidos, no futuro lingüístico e cultural, mais tamén no social, empresarial e dos dereitos democráticos. O Goberno galego, co resto das institucións políticas, non pode adiar máis as súas responsabilidades. Ten que desenvolver e regular de xeito transparente as obrigas que se derivan do Estatuto de Autonomía, da Lei de Normalización Lingüística e do Plan xeral de normalización da lingua galega, que declara explicitamente como un dos seus obxectivos o de iniciar un proceso de incremento anual e constante do uso do galego nos medios de comunicación públicos e privados que supere a actual situación de marxinación e

de confinamento no eido cultural. As prestacións, a publicidade, as subscricións, e outros recursos públicos, deben distribuírse con rigor e xustiza, de xeito claro e con supervisión de organismos independentes, tendo en conta sempre, como un valor engadido, o apoio ao uso do idioma galego. Por ser unha esixencia legal democrática, ao estar nunha desigualdade de condicións históricas.

5. A RAG, tal como fixo no 2001, co texto «Propostas da Real Academia Galega ao Goberno e mais ao Parlamento de Galicia», elaborará un novo informe que afonde nas causas e posíbeis solucións ante o devalo do espazo da comunicación en Galicia.

**DISCURSO PRONUNCIADO POR
XOSÉ LUÍS MÉNDEZ FERRÍN
NA CONMEMORACIÓN
DO CENTO CINCUENTA ANIVERSARIO
DOS XOGOS FLORAIS CELEBRADOS NA CORUÑA
XO 2 DE XULLO DE 1861**

A Coruña, 2 de xullo de 2011

Dignísimas autoridades e representacións, miñas donas e meus señores, comprázome en lles dirixir unhas sinxelas palabras en conmemoración dos Xogos Florais que hai hoxe cento cincuenta anos se celebraron neste teatro de San Xurxo ou Principal que aínda non levaba o nome de Rosalía de Castro. O acontecemento foi seguido da publicación do *Álbum de la Caridad* no ano seguinte.

Sobre Galicia estoupara xa a tormenta da revolución de 1846, antes da Francesa de 1848. O espírito delas fora inmortalizado por Delacroix no cadro titulado *La Liberté guidant le peuple*, si. E tamén o noso país se sumara aos sucesos revolucionarios de 1854. O analista maior destes, Karl Marx, citaba precisamente Galicia e A Coruña nos artigos publicados por el no *New York Daily Tribune*, certo. Pero en xullo de 1861 non corrían días de exaltación, gloria e esperanza romántica e democrática senón de refluxo, sosego e disciplina regulada pola grande burguesía madrileña e axiotista. As esporas e xarreteiras de O'Donnell marcábanlle o paso ao país de cuxa orde e concerto eran garantes aqueles xenerais da Unión Liberal que levaban gravado na empuñadura do sabre o «viva mi dueño de las navajas cachicuernas», tal e como Valle-Inclán deixou escrito, deixou inmortalizado.

Polo tanto, aínda que o gobernador civil non quixo estar en persoa presente nos Xogos, estes constituíronse cunha escenografía e aparato intensamente monárquico e regulamentar. Iso si, ao gran poeta revolucionario galego que Curros Enríquez situou como guía literario na súa parodia dantesca, Francisco Añón, serialle negado o primeiro premio e só se lle concedeu o consolo dubidoso dun accésit. Añón, o protagonista, non se presentou a recollelo nin a ler os seus versos aurorais.

A moderación político-social do réxime unionista puxo uns límites aos Xogos Florais que hoxe chamariamos posibilistas, e tamén á temática dos poemas seleccionados no «Mosaico» do *Álbum de la Caridad*. Así e todo, non nos enganemos, un enorme retrato real efectivamente presidía os Xogos (madía leva) pero estes estaban cortados polo patrón dunha ideoloxía que era aquela que predicaba a emancipación nacional de Galicia.

Deus Patria, Amor era o lema típico dos Xogos Florais restaurados. O peso da relixión foi enorme; o amoroso, menor. Pero na Patria centráronse as enerxías máis potentes dos poetas premiados e dos seleccionados no «Mosaico». E esta Patria, aquí, o 1 de xullo de 1861, e o ano seguinte nas páxinas de *Álbum de la Caridad*, non era a España do xeneral O'Donnell senón a Galicia soñada por Antolín Faraldo. Os organizadores dos Xogos propuxeron dous temas obrigados para os traballos en prosa: a necesidade dunha historia «filosófica» de Galicia e a localización do suceso no Monte Medulio. A dirección protonacionalista dos organizadores dos Xogos Florais da Coruña, védela aí, señoras e señores.

E a quen lle debemos a idea dos Xogos e do *Álbum*? Cal foi a axencia executora de tal acto? É o intre de convocar as sombras, os mortos e de lles rendermos homenaxe, nós, a posteridade agradecida.

En primeiro lugar, Pascual López Cortón, que vedes no retrato rasurado, con mostacho e aspecto moi ianqui e avanzado. El casara coa neta dun dos sublevados liberais que seguiron a Torrijos e, á súa vez, habería de ser avó de Xohán Vicente Viqueira, que estaba chamado a constituírse en líder intelectual do nacionalismo do século XX pero a quen a morte lle coutou, inexorábel, as asas. Protector dos catedráticos destituídos por Orovio, a súa quinta de San Fiz de Vixoi, nas Mariñas, converteuse andando o tempo nun dos *hauts-lieux*, dos lugares míticos, da ILE española. López Cortón achegou aos Xogos un entusiasmo ilimitado e os fondos económicos necesarios.

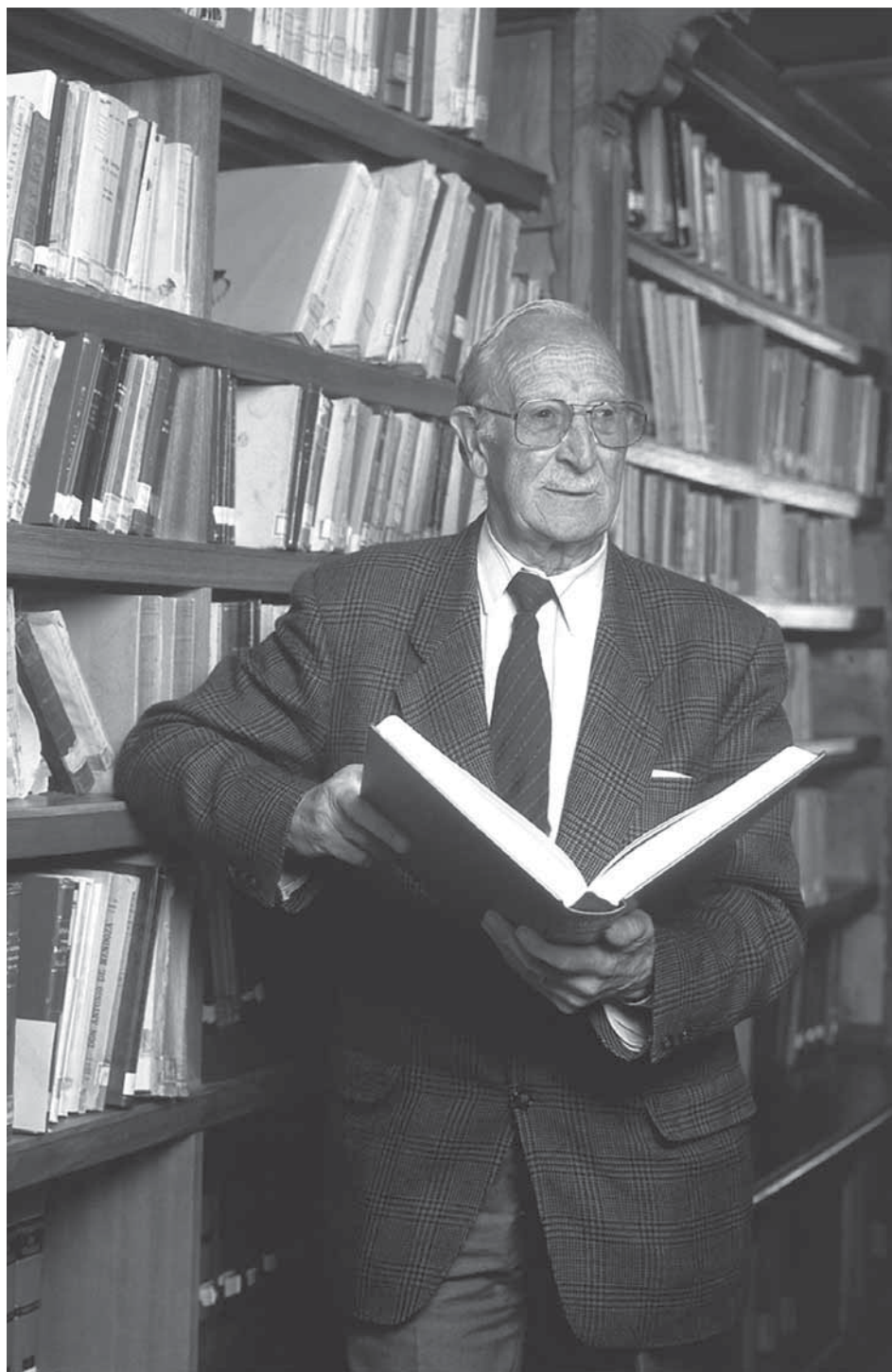
Logo veñen unhas barbas, as de Antonio de la Iglesia. Debemos dicir que este patriarca das letras galegas foi o principal ideólogo dos Xogos Florais e quen determinou o seu carácter e os seus obxectivos. Tamén foi De la Iglesia o que tivo a idea, e a puxo en práctica co apoio económico de López Cortón, de editar o *Álbum* cun «Mosaico» de poetas galegos predominantemente contemporáneos pero tamén de xeracións pasadas. A primeira vez que se intentou presentar a nosa

producción literaria como literatura nacional foi por man de Antonio de la Iglesia e nos Xogos e *Álbum de la Caridad*.

Caridade que nos remite a Juana de Vega, o terceiro esteo sobre o que se ergueu o edificio do espírito que foron os Xogos. Juana de Vega, viúva de Espoz y Mina, non quixo que o nome dela figurase nas actas nin no *Álbum*, onde aparece apenas referida como impulsora da obra de Beneficencia que efectivamente creara. Juana de Vega, en cuxo recibidor da Coruña tanto se conspirara coa esperanza posta nas tres luces que a Liberdade, a Igualdade e a Fraternidade son, dedicaba en 1861 os seus xenerosos esforzos a favorecer a sorte da infancia miserábel e desvalida. Juana de Vega, co relicario que contiña o corazón do seu bravo esposo na presidencia do salón acollía daquela, non militares revoltados, senón educadores, médicos e hixienistas por ela mobilizados a fin de rescatar os nenos achadizos e abandonados da *Arca, Arquiña* ou orfanato, alimentalos ben, educalos en oficios dignos e libéralos da maldición e do inferno da delincuencia e da prostitución. É por iso polo que o *Álbum* se chama «de la Caridad» e polo que a presenza de Juana de Vega une a vindicación nacional á social da forma indisolúbel que será permanente na historia de Galicia.

Miñas donas e meus señores. A Academia Galega e o Concello da Coruña co apoio da Terra de Outes, quixeron facer memoria hoxe dos Xogos Florais de 1861 e ulterior publicación do *Album de la Caridad*. Beizón, moitas grazas a todos e a todas os que interviñeron e tamén aos asistentes.

Rosalía de Castro, con vinte e catro anos, fixo parte dos novos poetas do *Album de la Caridad*. Hoxe, esta figura preponderante, indestrutíbel e simbólica das letras patrias dá nome ao teatro, que é monumento nacional, perante o que nos encontramos. Desexamos mil primaveras máis, dito sexa nas verbas felices de Cunqueiro, e moitas máis de mil, para Galicia e para a memoria amada de Rosalía de Castro.

Real Academia Galega. Arquivo.

FRANCISCO JAVIER RÍO BARJA: XENTILEZA E MAXISTERIO

Francisco Rodríguez Lestegás
Universidade de Santiago de Compostela

Cando apenas despuntaba o ano 2011, Francisco Javier Río Barja deixounos tras unha longa e fecunda experiencia vital posta ao servizo dunha intensa dedicación á docencia, á investigación, á divulgación científica e á xestión académica. Despois de ter remontado tantas veces a modesta altitude do familiar monte Pedroso, a morte sorprendeuno paradoxalmente de asueto á sombra da imponente monumentalidade natural do Teide. Malia que non teño a seguridade de ser quen de xuntar as palabras que merece, síntome moi honrado por ter recibido o encargo de escribir un texto en homenaxe á súa memoria para ser publicado no *Boletín da Real Academia Galega*.

Tratándose dun dos intelectuais máis destacados da Galicia do último medio século, membro das corporacións académicas e científicas de maior renome e recoñecido coas distincións máis prestixiosas, Francisco Río era por riba de todo “*un home discreto, amable e elegante*”, en acertada e precisa descrición de Ramón Villares, presidente do Consello da Cultura Galega, entidade que, por certo, el contribuíra a fundar en 1983. Ese mesmo ano, Río Barja fora tamén elixido para ocupar a vacante de Álvaro Cunqueiro como membro numerario da Real Academia Galega, lendo un discurso de ingreso sobre “*Interpretación xeográfica da paisaxe compostelana*”.

Profundo coñecedor da xeografía de Galicia e entusiasta sen límites do seu ensino como admirado mestre de mestres, Francisco Río Barja rematara en 1986 a súa vida profesional docente como catedrático de Didáctica das ciencias sociais na Universidade de Santiago de Compostela, aínda que a xubilación só significou para el un cambio de situación administrativa que non mermou en absoluto o seu labor a prol da difusión e popularización do coñecemento xeográfico do noso país. Cómpre salientar precisamente o seu interese pola didáctica da xeografía, e máis aínda por desenvolvela nunha época de grande indiferenza, cando non menosprezo, por este ámbito de coñecemento e de profesionalización.

Fortemente influenciado polo enfoque rexional propio da escola xeográfica francesa e seguindo o esquema argumental dos seus principais representantes (Vidal de la Blache, Brunhes, Demangeon, Deffontaines, Blanchard...), Francisco

Río concibía a xeografía como un saber idiográfico, singular e excepcionalista; en definitiva, como “*unha ciencia que desenvolve o espírito de observación, de relación e de síntese dos nosos alumnos*” e que ten por obxecto o estudo das relacións home-medio que se establecen nun marco espacial concreto, a rexión xeográfica.

Desde esta perspectiva posibilista, a *Didáctica da Xeografía*¹ de Río Barja trata de conectar cunha xeografía activa vinculada aos movementos de renovación pedagóxica dos anos setenta e oitenta do pasado século, que propoñían un estudo integral do medio próximo ao alumno, así como a súa participación activa nas aprendizaxes, o que facilita a substitución dos procesos de acumulación enciclopédica propios da escola tradicional pola comprensión do medio. Deste xeito, o esforzo memorístico deixa paso ao descubrimento do contorno. O método activo convértese, xa que logo, na única estratexia didáctica acaída ao ensino da Xeografía, e para levalo á práctica só existen dous procedementos: ou ben a observación directa sobre o terreo dos feitos e procesos xeográficos, ou ben a observación indirecta a través dos mapas, recursos audiovisuais e documentos gráficos.

Adoita salientarse a forte vinculación persoal e académica de Francisco Río Barja con Ramón Otero Pedrayo, de quen sempre se considerou discípulo e a cuxa cátedra na universidade compostelá foi adxunto. Para entender a intensa relación entre ambos os dous, cómpre lembrar que o polígrafo de Trasalba era un humanista que estudaba as formas da paisaxe e que as percibía sensorialmente, desde a fonda convicción de que todo o que é perceptible polos sentidos constitúe un “feito xeográfico” e, como tal, forma parte do obxecto da Xeografía. Agora ben, Otero Pedrayo precisa que a paisaxe xeográfica “*componse de procesos e formas*”, o que significa que non é só o que se ve, o que está ao alcance inmediato da mirada como resultado de factores físicos e humanos, senón que compendia ademais todo o peso da historia, dos costumes e das tradicións “*que condicionan no home unha actitude peculiar de encararse coa Natureza e que se traduce, sen dúbida, nunhas formas de traballo, de vida e de relacións sociais*”, tal como expresa Río Barja sen afastarse do pensamento do seu mestre.

Semella pertinente recoller aquí a puntualización de que a orixinalidade da produción xeográfica de don Ramón radica na súa capacidade para poñer a súa calidade narrativa ao servizo da descrición do seu país. Desde unha conceptualización da paisaxe que entronca directamente co ámbito da psicoloxía social, Río Barja defendía que Otero Pedrayo foi único en saber expresar o “*sentimento xeográfico*” que confire aos individuos unha particular emotividade fronte á natureza, ao tempo que consideraba que o pobo galego, “*coa súa paisaxe*

1 Río Barja, F. X. (1981): *Didáctica da Xeografía*. Vigo: Galaxia.

humanizada e a súa alma chea de paisaxe”, está especialmente preparado para percibir os ritmos da natureza que o rodea. Pero non só lle recoñece ao mestre un destacado valor intelectual e científico, senón ademais unha inquebrantable integridade moral, “*porque se todo traballo intelectual para ser xenial necesita do toque do sincero, esta sinceridade está condicionada pola forza moral do autor*”.

Manténdose fiel á visión oteriana e seguindo o modelo das monografías rexionais francesas elaboradas no marco da corrente de pensamento posibilista mencionada con anterioridade, na dilatada traxectoria científica de Francisco Río Barja cómpre deixar testemuño, en primeiro lugar, dos seus numerosos estudos sobre a xeografía comarcal galega. Ademais, unha liña de investigación que lle resultou especialmente atractiva foi a xeografía histórica de Galicia, que culminou coa *Cartografía xurisdiccional de Galicia no século XVIII*², editada polo Consello da Cultura Galega. Por outra banda, Río Barja reunía méritos dabondo para coordinar a serie de Xeografía do Proxecto Galicia (Hércules de Ediciones), que ofrece un estudo xeral de todos os aspectos da xeografía galega, tanto física como humana, e unha análise das peculiaridades de cada unha das súas grandes unidades comarcais. E pola mesma razón foille encomendada tamén a dirección do *Dicionario Xeográfico Ilustrado de Galicia*³, proxecto editorial do Grupo Correo Gallego que supuxo un inxente traballo de recompilación, ordenación e sistematización da información xeográfica sobre Galicia.

Otero Pedrayo adoitaba manifestar que “*para coñecer un país hai que andalo a pé*”, do mesmo xeito que Orlando Ribeiro, o xeógrafo portugués de maior proxección internacional, apuntaba que a Xeografía non só se fai coa cabeza de pensador, senón tamén cos pés de viaxeiro. E abofé que ninguén interpretou mellor esta maneira de entender o traballo do xeógrafo que o propio Río Barja, insuperable coñecedor e divulgador das paisaxes xeográficas dunha Galicia explicada como “*lugar de encontro de variables xeodinámicas que a converten nunha rexión de grandes contrastes*” e que lle outorgan “*unha personalidade xeográfica inconfundible*”: a bravura da costa cantábrica, os arcos ártabro e fisterrán asomados ao océano, a transición morfolóxica e climática nos vales do Tambre e do Ulla, a interpenetración de terra e mar nas Rías Baixas pontevedresas, a horizontalidade silenciosa da Terra Chá, as planicies da chaira de Lugo, as bocaribeiras do Miño e do Sil, os contrastes entre o fondo da depresión e os relevos montañosos circundantes nas cuncas do Limia e do Támega, os bloques desnivelados das terras de Viana, as soidades montesías dos Ancares e do Courel. Galicia enteira retratada con paixón e elocuencia sen límites.

2 Río Barja, F. X. (1990): *Cartografía xurisdiccional de Galicia no século XVIII*. Santiago de Compostela: Consello da Cultura Galega.

3 *Dicionario Xeográfico Ilustrado de Galicia*. Santiago de Compostela: Xeogal, 2009 (28 vol.).

Deliberadamente, quero deixar para o final unha referencia ao estudo dos ríos galegos. Ningún dos “*dez mil ríos*” que Cunqueiro, con obvia esaxeración literaria, censaba en Galicia tiñan segredo para Francisco Río Barja, coñecemento do que quixo deixar rigorosa constancia nunha obra que servise para completar e actualizar o clásico traballo do seu mestre publicado en 1977, no cabodano do seu pasamento, editado a partir de dous traballos anteriores. En particular, moito teimou para establecer o nacemento do Miño na Serra de Meira, no lugar coñecido co nome de Pedregal de Irimia, onde xorde un manancial de constante caudal que o converte na verdadeira fonte do principal río galego, fronte á versión oficialmente arraigada de situar a súa orixe en Fonmiñá. “*A mesma conciencia popular, tan intuitiva, dos ribeiráns así o creu sempre, e localizou, precisamente no manancial orixe do Miño, unha lenda de resonancias bíblicas, pola que se converten en pedras os homes dunha raza maldita e pecadenta agardando un renacemento coa purificación das augas xuvenís*”, escribía o propio Río Barja no libro *Os ríos galegos*⁴, editado tamén polo Consello da Cultura Galega, que el e mais eu redactamos, pero que só el concibiu e planificou.

Fóisenos, en fin, Río Barja, figura sobranceira da xeografía galega e da didáctica da disciplina. Quedamos orfos do seu maxisterio e da súa xentileza. Xeógrafo con alma, mestre inesquecible. Home sabio, persoa de ben.

4 Río Barja, F. J. e F. Rodríguez Lestegás (1992): *Os ríos galegos: morfoloxía e réxime*. Santiago de Compostela: Consello da Cultura Galega.